

Nyugatplusz

III. évfolyam 3. szám

ALAPÍTÓK: RAFFAI FERENC, SZABÓ ZOLTÁN ATTILA (FŐSZERKESZTŐ)
FŐVÉDNÖK: KONYÁRI JÁNOS • ARCULAT: KOVÁCS GÁBOR

újnyugat

IRODALMI KÖR

CZEIZEL ENDRE utolsó esszéjével, Petőfiről

Csontos Márta: Tükör-távlat • Bíró József: Tudja • Vörös István: Nyár Leányfalun • Novák Valentin: Tekerés • Szeles Judit: Fürdőskurva • Bolemant László: nem • Hegyi Botos Attila: Téltemető • Hekl Krisztina: Félreértés • Molnár József: Amikor • Debreczeny György: te vagy a jövőkép és a derű • Szilágyi József: Burleszk • Schwalm Zoltán: paranormális • Pásztor Attila: Káró hetes • Tépő Donát: Ketrec • Filip Tamás: Lírai te • Petőcz András: Százezer éve • Kéringer Gábor: Elvtelen elvhűség • Erdélyi Melinda: A „török Molière”

„*Dicső neve költő-fiadnak.
Anyám, soká, örökkön él.*”

Petőfi Sándor: *Jövendölés* (részlet)

In memoriam

FODOR ÁKOS

Jókívánság

Legyen erőd lent
hagyni, amit nincs erőd
följebb emelni

A Nyugatplusz
megjelenését támogatta:

BUDA PEST
MAGYARORSZÁG

nka
Nemzeti Kulturális Alap

HU ISSN 2064 2458

9 772064 245802

Ára: 950 Ft
15003

JÓZSEF ATTILA
SZÍNHÁZ

LEGENDÁK NYOMÁBAN...

irodalmi szalon a József Attila Színházban

A 2015/2016-os évadban folytatjuk az Újnyugat Irodalmi Körrel közös irodalmi szalonunkat, a Legendák nyomában sorozatot.

A TERVEZETT PROGRAM:

2015. szeptember 19. (Színházak éjszakája): Legendák nyomában - **Kortárs küzdőtér**

2015. október 6: Legendák nyomában – **In memoriam Móricz**, avagy: „A tűznek nem szabad kialudni”
Előadó: **Ujréti László**, Zene: **Dóka Attila**

2015. november 17. (Budapest napja): Legendák nyomában – **Pest-Buda, Nyugat, Újnyugat** - kávéházi est
Előadó: **Zöld Csaba**, Zene: **Dóka Attila**

2015. december 9. (a labdarúgás világnapja): Legendák nyomában – **Futballhősök az irodalomban**
Előadó: **Lippai László**, Zene: **Tépő Donát**

2016. január: Legendák nyomában – **In memoriam Krúdy Gyula**, avagy „A víg ember bús meséi”
Előadó: **Láng József** és **Fehér Anna**, Zene: **Dóka Attila**

2016. február: Legendák nyomában – **In memoriam Pilinszky...** – „A nap születése”
Előadó: **Ujréti László**, Zene: **Dóka Attila**

2016. március: Legendák nyomában - **Békebeli percek, kuplék, kortárs kabaré**
Előadók: **Jakus Szilvia** és **Lippai László**, Zene: **Tépő Donát**

2016. április: Legendák nyomában – **In memoriam József Attila**
Előadó: **Fehér Anna**, Zene: **Dóka Attila**

2016. május: Legendák nyomában- **Legendás barátságok: Petőfi, Arany / Karinthy, Kosztolányi**
Előadók: **Zöld Csaba**, **Szabó Zoltán Attila**, Zene: **Dóka Attila**

TOVÁBBI TERV AZ ÉVADRA:

Legendák nyomában – In memoriam Babits
Dúzsi Tamással és Kocsis Judittal

Az előadások végleges időpontját keresse honlapunkon: www.jozsefattilaszinhas.hu

József Attila Színház 1134 Budapest, Váci út 63.

JEGYPÉNTÁR: Nyitva minden nap 13-20 óráig, Tel.: 06 1 270 75 14

SZERVEZÉSI OSZTÁLY: H-CS: 10-18 óráig, P: 10-17 óráig, Tel.: 06 1 320 58 77

ALLEE BEVÁSÁRLÓKÖZPONT, jegyiroda: Nyitva H-P: 14-20 óráig, SZO: 12-20 óráig. Tel.: 06 70 455 51 51

PAVILON jegyiroda, Jászai Mari tér: Nyitva: H-SZO 10-18 óráig, Tel.: 06 70 490 74 10

BUDAPEST

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.

www.jozsefattilaszinhas.hu

www.facebook.com/jozsefattilaszinhas

www.interticket.hu

EZERJÓ	4	VADNYUGAT	24
Tükör-távlat (Csontos Márta)		Burleszk (Szilágyi József)	
Tudja (Bíró József)		Egy láncon az óriással (Vörös István)	
Nyár Leányfalun (Vörös István)		paranormális (Schwalm Zoltán)	
Tekerés (Novák Valentin)		Káro hetes (Pásztor Attila)	
Kezem helyett (Barabás Szilvia)		Antikvár (Morkoszt Tamás)	
Jelen (Lárai Eszter)		Vizuális költemények (Bíró József)	
Fürdőskurva (Szeles Judit)		A világvéő tévé (Hekl Krisztina)	
nem (Bolemant László)		gép (Horváth Gábor Miklós)	
Téltető / Valamit álmotak (Hegyi Botos Attila)		Ketrec (Téő Donát)	
Tíz nap az élet (Kéringér Gábor)			
MESEBESZÉD	10	MANÉZS	30
Félreértés (Hekl Krisztina)		Egerek kaparásznak (Bak Rita)	
Némások harca (Szepesi Zsuzsanna)		Szép ősz (Deér György)	
Amikor (Molnár József)		Értelmis(t)ég (Illés Zoltán)	
		Arcrongálás (Csontos Márta)	
ÁRNY-JÁTÉK	13	Lírai te (Filip Tamás)	
te vagy a jövőké és a derű (Debreczeny György)		pár-huzam (Illés Zoltán)	
Tíz felütés (Nyírfalvi Károly)		Százezer éve (Petőcz András)	
		Elvtelen elvhűség (Kéringér Gábor)	
NYUGAT PLUSZ ESSZÉ	15	Lakodalmas (Boldogh Dezső)	
Petőfi Sándor: „Engem a rendes élet / Időnek elötte megölné, tudom” (Czeizel Endre)		Lebegés (Boda Zsuzsanna)	
		anyám a virágénekek (Debreczeny György)	
BÚCSÚ	23	Alma (Szeles Judit)	
Endre (Szabó Zoltán Attila)		LÁTLELET	35
		A „török Molière” (Erdélyi Melinda)	
		Biztosan nem megyünk messzire? (Horváth Gábor Miklós)	
		„Ezer arccal, ezer alakban” – részlet egy tanulmánykötetből...	

Nyugatplusz II.

Független szépirodalmi folyóirat

III. évfolyam 3. szám · 2015 ŐSZ

Fővédnök: Konyári János
Alapító-főszerkesztő:
Szabó Zoltán Attila
Lapigazgató: Raffai Ferenc

Művészeti vezető: Kovács Gábor
Olvasószerkesztő: Spangel Péter
Grafika: Kisteleki Dóra

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
Petőcz András (elnök),
Bolemant László, Kálloy Molnár Péter

Szerkesztőségi e-mail:
happycaroffice@gmail.com

*Külön köszönet Juhász Melindának,
Miske Emőnek, Gulyás Györgynek és
Podonyi Hedvignek.*

Felelős kiadó: Major Bt.
2083 Solymár, Major utca 29.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A folyóiratban megjelentetett művek csak a szerző, illetve a kiadó írásbeli engedélyével sokszorosíthatók. Ez a nyilatkozat a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 36. § (2) bekezdésében foglaltak szerint tiltó nyilatkozatnak minősül.

Kapcsolat: raffai.f@gmail.com
Az Újnyugatos művészek fogadóórája:
minden hónap utolsó péntekén 16
órától a Hadik Kávéház újnyugatos
törzsszálánál.

A Nyugat Ma első száma
2010. október 23-án jelent meg.
© Szabó Zoltán Attila
Az Újnyugat Irodalmi Kör bejegyzése:
2012. november 12.

Nyomdai munkák:
Tama Solutions Kft.

Terjesztés: Lapker Zrt.
1097 Budapest, Táblás u. 32.
Magyar Posta Zrt. Hírlap Igazgatóság
1089 Budapest, Orczy tér 1.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Hírlap Igazgatóság,
Postacím: 1900 Budapest

Előfizethető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél,
valamint megrendelhető e-mail-en:
hirlapelofizetes@posta.hu címen és
telefonon a 06-80/444-444 számon.

A lap előfizethető közvetlenül a kiadónál is.
nyugatplusz@majorbt.hu

Kiemelt alternatív terjesztési pontok:
Alexandra-könyvesboltok, Írók Boltja.

A lap kapható a Lapker Zrt. és
a Magyar Posta hálózatában.
Árshelyek részletesen a lap Facebook
oldalán megtalálhatók.

**Előfizetéssel és terjesztéssel
kapcsolatos egyéb információ:**
raffai.f@gmail.com
HU ISSN 2064-2458

A Nyugatplusz következő száma
2015. november 24-én jelenik meg.

CSONTOS MÁRTA

Tükör-távlat

A semmibe oldott árnyak
masszív rétege mögött végre sikerül
utat nyitnod, boldogan araszolsz a csend
kazamatájában, hallod, hogy lélegzik
melletted félelmed, kezét szelíden kezvedbe ejtve,
pedig tudja, mikor arcodat eléri az első fénysugár
az örökségül rád hagyott búvóhely ablakából,
megleled önnön szabadságod, s tisztán érzed majd,
miként keveredik ereidben a vér az ajándékul
kapott örökzölddel, az édeni platánfák koronájából.

MISKE EMŐ: Nyári Emlék

BÍRÓ JÓZSEF

Tudja

(– Szurcsik Józsefnek –)

ilyen marad
nincs
más
választása
következetes
tehát
kimondja
t
o
v
á
b
b
á
kimondja
tehát
következetes
nincs
más
választása
marad *ilyen*

VÖRÖS ISTVÁN

Nyár Leányfalun

Puding és málna.
Régről itt maradt,
vadszőlővel benőtt ház.
Mért üdültünk mi többször is
Mária nénivel?
Puding és málna. Egyedül
az ismeretlen szobában,
fektetés után. A rádiót bekapcsolva
hagyták, zöld szeme
világítson nekem.
Puding és málna.
Mivel telt ott egy nap?
Mivel játszottam?
A hintán szédültem –
előjele a későbbi megsüketülésnek,
labdázni nem tudtam –
még nem jöttek rá, hogy szemüvegre
szorulok.
Puding és málna.
Nagy fekete, álmos
emlék oszon ki utánam
a konyhába, mirelit málnát
vesz elő a hűtőből,
én tejet teszek föl,
hogy pudingot főzzek.
De a sötétnek már menthetetlenül
más az íze, eltűntek
az óriási rádiók,
és engem is kicseréltek
valaki másra.

NOVÁK VALENTIN

Tekerés

(egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-tíz // egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-húzz) Szétszakadt az út filmje. A hangcsík (bokrok, bozótok, erdőrészetek) kinémultak. Hiába a konok maga elé nézés. Hiába a gumiabroncs tekintettel koptatása. Hiába az aszfaltdarálást másodpercek végtelenjére tágító, kétségbeesett agy-erőfeszítés.

Csak a zihálás maradt, a térd egykedvű kattanásai, a vádliúz, és a kitörölhetetlenül gödörökbe gyűlő veríték. Meg ez a szemét időmonument, amit nem emel, és nem dönt le emberi szeszély. Ez a Dobogókő. Szenvedéseinek legmagasabb foka. Baromságának non plus ultrája. Ahová nem fog fölállni, mert ha oda is jut mellkasából kidobogó szent szívével, mely a kocsmai boldogstátuszából ragadta ki, ott majd megtántorodik, mert az összes izomköteg a vádlijában görcsbe rándul, s az összes szívizom kisimul örökre.

Ennyi maradt a dacból. Hogy most itt izzad, fáj és zihál, és megint a régi nóta, mert dallama is volt hozzá: (egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-tíz // egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-húzz). Elhagyta Pomázt... Kellemes le-föl. Ringató anyatáj – nyugtázta. Mindig megjelezte a tájakat. Vannak anyatájak, kocsmatájak, gyilkos tájak, szűz tájak. Már maga sem tudja. Régen gyűjtötte a tájakra vonatkozó jelzőket. Egy a számtalanul fölöslegesetek közül. Gyűjteni. Ma éjjel nem gyűjtötte az erejét. Csak verítékezett, vonyított az ágyában. Átkozta a fogadás pálinkától emelkedett

pillanatát. Acetonos szájjal forgolódott. Savat hányt...

A kerékpár, ez a leselejtezett ócskavas kenetlenül negyedelte a számok kimondására fordított időt. Negyedfordulatonként rozsdakórus kiáltott az égre: visszük a halálra ítéltet! Krühühü. Róka cipelt tyúkot. Kosarában volt egy csibe is. Már föltette a vizet. Egy vörös csík csak. A ravaszság diadala. Neki is valami ravaszsgal kellene rukkolni. De ott berreg, mögötte fél kilométerrel, ami Wartburg várának büszkeségéből, égre kiáltásából maradt.

Az Ellenőrző Bizottság rá fogadó fele. Krahácsolás, hörgés. Az összetéveszthetetlen kétütem, kétnegyed.

Plusz: Lada-kíséret. Benne a legnagyobb tétek megtevői, akik vesztére fogadtak, az Ellenőrző Bizottság ellene fogadó fele. Mindkét tragacsban hüvelykkel pocintik a söröskupakokat, üvegen sercintenek gyufát, egy kézzel csavarnak óbestert. Régi vagányok. Lemenőfélben...

Hőskorunkban körülbelül ötszázszor csavartuk rá magunkat a Pilisre, amikor bemelegítés nélkül forgácsoltuk szét a térdünket, amikor kitaláltam, hogy egy-két-há-négy-öt, amikor még élő hús voltam. Mindenféle szovjet gépekkel bíbelődtünk. Egy-két menő pözsóval futott, de azok nyápicnak számítottak. Hiába az áttételed, öcsém, üvöltöttem oda Szentkereszt után, ha nincs technikád, nincs izmod. Teli szájjal harsogtam, teli talppal hagytam le őket.

Elég tenyeres-talpas stílusban nyomtam. Egyszer szétfutott alólam a gép. Míg jött a segítség, nyalogattam egy kólát a bilingvis kocsmában, ahol

Miske Emő: Falú

a paraszt faszával szántják a földet. (A képen leg-
alábbis.)

Ott jött egy főszer, aztán benyögte, váltó nél-
külivel tekert föl innen mindennap Dobogókőre,
majd lenyomott tizenkét órát falrakással, sörve-
deléssel fél éves repetícióban. Szépen szétgyak-
ta már a szesz régi dicsőségét, de azért hitelesi-
tőleg veregette a vállam. Mire egyebet tett volna,
megjött a csapatfőnök a trabantján, és hazapöf-
fentett...

*(egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-tíz //
egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-húzz)*

Gyógyír a verítékre, a szenvedésre – folyó mel-
lett fújni bele magad a levegőbe. Lepattintani a
menetszél atomjait. Szétnyitni a teret és az időt.
Fújni bele magad a jövőbe. Az időcédába. Bármí-
lyen gyorsan is haladsz a következő másodperced
felé, nem érheted el a jövőben, csak a jelenedben.
S közben ott a folyó. És az illata. Az az édeskés hal-
izzadtság, hínárhónalj- és sejt bomlás egyveleg.
A természetlaboratórium menő szaga. S a folyó, a
mindent magába hallgató, talán kuncog. Mélyén
márna álmodozik, harcsa tátogat. Talán együtt
kuncognak anyjuddal. Tetején távoli vidékek hor-
daléka. Alufólia-csillanású felszínén a nap bigy-
gyeszkedik, és önmagát veszi millió darabra.

Kerekezni a folyó mellett. Versenyen kívül,
csak úgy... A folyók szeretik, ha élnek mellet-
tük, ha élnek belőlük. A folyók szeretik, ha sze-
retik őket. Szeretik, ha isznak belőlük, szeretik,
ha beletekernek a komplejárónál a végletekig ki-
merült biciklisták, szeretik, ha felhevült testű ti-
nédzserek vesznek beléjük, szeretik, ha horgá-
szok pedzegetik lényegüket, szeretik, ha vízi
hullát dédelgethetnek, szeretik, ha istenvárosok-
kat rejtenek, szeretik, ha királysírokat ölelnek,
szeretik, ha bárkák kincseit rejtik a múzeumok
elől, szeretik, ha középpontban kerülnek ver-
senben, híradásban, katasztrófa-jelentésben, taoista
elmélkedésben.

*(egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-tíz //
egy-két-há-négy-öt // egy-két-há-négy-húzz)*

A folyó hálás a biciklistáknak is, mert a folyó
altruista, és önfeláldozón leheli hús illatát a veríté-
kező pedáltekerőkre. A trükkös trekkerekre, a tré
triálosokra, a megfordított V-alakú versenyzőkre,
a termohálószásos túrázókra, az országúti álmo-
dozókra, az elisyumi mezőkre, tandemezőkre, az
önkritikátlan krosszosokra, a műkedvelő kariká-
zókra, az akrobata légbecsavarodottakra, az átté-
tel-lovagokra, és az áttétek ellen drótszamarago-
lókra. S a maguk ellen fogadókra...

Hangzó Nyugatplusz

SZABÓ ZOLTÁN ATTILA szerkesztésében
A műveket előadja: PAPP JÁNOS Kazinczy-díjas színművész
ZENE: ALAITNER ANDRÁS, DÓKA ATTILA, FANNI, SIR.

Előfizetés mellé Hangzó Nyugat Plusz

2015-től kedvező – a lap nevéhez illően plusz tartal-
makat adó – előfizetési változatot kínálunk a kortárs
irodalom kedvelőinek.

1. csomag: A Nyugat Plusz éves előfizetési díja:
4800 Ft (1200 Ft/lapszám). Ennek részeként a
megrendelő lapszámonként hozzájut egy-egy
darab egyedi, újn nyugatos verseket, prózákat tar-
talmazó Hangzó Nyugat Pluszhoz.
2. csomag: A Nyugat Plusz éves előfizetési díja: 3400
Ft (850 Ft/lapszám). A 2014-es áron való hozzá-
férés esetén a megrendelő vállalja az úgynevezett
késleltetett előfizetést, vagyis az általa megrendelt
lapszámot negyedévvél később, a mindenkori „új”
lapszám megjelenése idején kapja kézhez. (Példa:
a 2015. évi májusi számot augusztusban.) Az ezt
a csomagot választók az előfizetés részeként szin-
tén megkapják a CD-t.

A Nyugat Pluszra csak egy évre lehet előfizetni, ez
négy lapszámot jelent. Az éves előfizetés nem naptári
évre vonatkozik, hanem a megrendelés időpontjától
számított 12 hónapon belül megjelent négy száma.
2015-ben lehetőséget kínálunk a korábbi lapszámok
kedvezményes árú (500 Ft/példány) megvételére
is. A már megjelent 2015. évi első és a megjelenés
előtt álló második Hangzó Nyugat Plusz CD-lemez
– előfizetés nélkül – önállóan is megvásárolható a ki-
adón keresztül, 2000 Ft + postaköltség áron. A lemez
producere: Petik András.

**A folyóirat és a CD előfizethető,
illetve megrendelhető a következő e-mail-címen:
nyugatplusz@majorbtt.hu**

Változó időzők, Újn nyugat,
QR-jelenkor

Bolemant László – Versfelhő –
2015

Fodor Ákos:
Civilizáció

Hangzó
Nyugat
Plusz

BARABÁS SZILVIA

Kezem helyett

Derekamat, nem a kezemet
kaptad el késő délután.
Úgy csókoltál, összekoccant
fogunk és a nyelvembe haraptál.
Haraptad a nyelvem és a szám,
közben gyúrted a ruhám, hiába
vasaltam egész délután.
Pár hajszál az ujjaid közt maradt,
és kigombolódott végül a ruhám.
Jobbnak láttam levenni, már úgyis
összegyúrte a délután.

LÁRAI ESZTER

Jelen

Furcsa egy tapasztalat
de csak úgy pillanatnyi
a múltban és jövőben
egyszerre jelen lenni

SZELES JUDIT

Fürdőskurva

apád sose szerette
ha hangoskodtatok
ha ti, gyerekek, mondjuk
felröhögtetek vagy sikítoztatok
azt mondta,
hogy csak a fürdőskurvák sikítoznak
fogalmad sem volt
hogy az mi, de mivel
szeretnél sikoltozni meg kergetőzni
elhatároztad, hogy ha nagy leszel
fürdőskurva leszel

Miske Emő: Lebegés

BOLEMANT LÁSZLÓ

nem

nem ő az.
látom.
hiába a hallgatásom.

a felismerés nem kelt hullámokat,
éber maradok.

az érzés semleges. egyenes vonalú, egyenletes.
a legegyszerűbb lánia. horizontja evidencia.

nem bánt, nem simogat.
nem üzen semmit.
esztétika. üres interferencia.

csend, érzékelhető csönd.

HEGYI BOTOS ATTILA Téltemető

(Eurüdikéhez)

Hallod még Szívem a szívem?

Utánad bárhová
elmennék.
Felkuncognék
a táncoló porszemcsében,
elnyújtózva dorombolnék
borongó hegyek gyomrában.
Kicsinosítanám
a tavalyi fészket,
dalra fakadnék
a gyermekkori szőlőhegyen,
a szurdik felett feslő
első mandulában.

Hallod már Szívem a szívem?

Világot gyújt
az Éjnyaméhben.
Színt lop
egy violás kriptaboltra,
virrasztók hamvas mosolyára.
Ugye, hallod már,
ugye, hallod,
ahogy fellélegez,
ahogy újra meg újra
megrándul
a halvány melleden
illatozó mimózában?

Hallod,
ugye hallod már Szívem a szíved?

Lantverő ujjaim alatt,
földmélyből fölzengő,
illatos homályban?

Valamit álmodtak

Valamit álmodtak
magukról: magánnyá lett.
Valamit álmodtam
róluk: meghatott.
Valamit álmodtak
rólam: megbocsátottam.
S a legsötétebb órákon
egyre tisztábban
egyre ragyogóbbat,
egyre elérhetlenebbet
álmodtam. Már csak Ő érhet el.
A Legérzékenyebb, kit Bennük
álmodtam.

Hogy megbocsásson.

KÉRINGER GÁBOR

Tíz nap az élet

Paplant ölelek,
párna puha sarkát,
lepedő ráncait simítom
háromszázötvenöt napon át.
Hová lettél,
ki az idegen,
akit itt hagytál
magad helyett?
Falusi templom
poros mellékoltárán
celofánnal borított
Biblia,
lapozni nem tudom.
Hogy olvasom tovább
az életem?

HEKL KRISZTINA

Félreértés

Épp a konyhában állt és palacsintát sütött, amikor megszólalt a templomi zene. A dallam ismerős volt számára, de nem tudta, honnan. Nem volt benne énekhang, csak az orgona felső regiszterei szóltak, vagyis inkább fuvolának tűnt, éteri volt. Azon gondolkodott, honnan jöhet. Zsófi az érettségijére készült, a legkisebb zaj is kiborította, a szomszédból általában lakodalmas zene szűrődött át. Második alkalommal, amikor meghallotta a zenét, a munkahelyén volt. Beszállt a liftbe, megnyomta az ötödik emelet gombját, és ekkor szólalt meg a fuvola. Azonnal tudta, hogy ez nem lehet véletlen, vele van baj. Egy nyugdíjfolyósító intézetben valószínűleg nem játszik fúvószenekar, és annak is kicsi az esélye, hogy valaki a liftaknában hallgassa a rádiót, esetleg templomi kórus legyen a csengőhangja. Örült annak, hogy egyedül indult a büfébe és nincsenek vele a kollégái, nehezen tudta volna leplezni zavarodottságát. Ha valaki megtudná, hogy miket hallucinál, már nem vennék őt komolyan, először csak nélküle járnának kávézni, és ott kibeszélnék a háta mögött, azután tudomást szerezne róla a vezetőség, elvonnák tőle az osztályát, majd egyre jelentéktelenebb pozíciókba helyeznék, és ha a fizetéscsökkentés sem használna, hibát találnának a munkájában. Amikor visszaült a helyére, kicsit elfordította a monitort, hogy senki se lásson rá, majd beírta a keresőbe, hogy zenei hallucináció. Reménykedett abban, hogy túlhajszoltság az oka, de az ítélet egyértelmű volt, tumor, jobb esetben paranoia skizofrénia.

Volt egy fórum is, ahol a betegek megosztották egymással a tapasztalatokat. Egyiküknek folyamatosan jazz szólt a fejében, egy idősebb hölgy szórakoztatóan elő is tudta adni a dalt, ami álmában is kísértette őt. Többségük nyugtatókat szedett, és rendszeresen járt pszichiátriai kezelésre. Elhatározta, hogy nem fog rögtön a legrosszabbra gondolni. Arról is olvasott, hogy néha valami megragad a memóriában, és egy váratlan esemény, vagy trauma előhozza. Itt van például a válás. Belülről kell munkálkodni, megtanulni szembenézni a fé-

lelmekkel és a valósággal. Nem szabad elhagynia magát.

Amikor harmadszorra hallotta a hangokat a liftben, felhívta a kórház neurológiai osztályát, és időpontot kért. A doktornő ötvenes volt és tárgyilagos. Előbb megvizsgálta őt, kérte, hogy a bal mutatóujjával érintse meg az orra hegyét, majd behunyt szemmel kellett kétoldalt kinyújtania a karját. Ezt követően az orvos a panasza felől érdeklődött. Írt néhány beutalót és közölte, a beszélgetés alapján az elmeállapottával nincs gond, inkább tumor lehet. Az MR várólistáján sokan voltak. A köztes időben barátkozott a rákjával. Az első hetekben elolvasta róla az összes létező szakirodalmat, végül a volt férje után elnevezte Gyurinak. Elképzelte, ahogy Gyuri az agybarázdái között terpeszkedik, mintha babzsák fotelben ülne, nézi a műsort, zabál és hízik. Megreped rajta a nadrág, az inggombok is pattanásig feszülnek, már csak egy cérnaszál tartja össze a ruhát, végül az is elszakad. Hája gomolyog, betölti a kamrákat, minden hézagba befurakszik. Gyuri gondolata elkísérte őt mindenhová, vele volt az irodában, eljött vele a henteshez vásárolni, fürkészte az arcokat az orvosi rendelőben, vajon hány sors-társ lehet közöttük. Együtt járkáltak egy papírváros utcáin, a kasírozott emberek között, ahol minden színtelenné, szagtalanná vált, az ételek vívizűvé, a beszélgetések súlytalanná.

Egyedül Zsófi ballagása szakította ki őt a kényszeresen visszatérő gondolatok közül. Csokrot kellett rendelni, főzni, vendégül látni a volt apósát és anyósát. A volt férje nem jött el. Zsófi sírt, és megtagadta az apját. Két órán keresztül könyörögtek neki, hogy jöjjön ki a szobájából. Amikor az utolsó vendég is kilépett az ajtón, ismét elkezdett gondolkodni. Talán fél éve lehet hátra, esetleg egy. Listát írt az elintézetlen ügyekről, sorra vette őket, minden napra jutott belőlük kettő-három. Továbbra sem szólt senkinek arról, hogy baj van. Azt tervezte, hogy titokban mindent elintézz, Zsófit a nagyszülők gondjaira bízva, és elmegy meghalni, mint a régi, vörös macskájuk, Mozart. Kinézett magának egy andalúz körutat, és azt

is kitalálta, hol fogja leélni élete utolsó napjait.

Az MR-vizsgálat előtt három nappal nyugdíjba vonult az egyik kollégája, ezért egy belvárosi szórakozóhelyen meglepetéspartit szerveztek neki. Összedobták a pénzt, ő a tortasütést vállalta, a többiek dekoráltak, és ajándékot vettek. Egy fiatal lány is eljött a pénzügyről, az ünnepelt unokája. Huszonöt lehetett talán, a haját laza kontyba fogva hordta, flitteres ruha volt rajta, és egy hosszúkás tok a hóna alatt. Miután átadták az ajándékot, a lány kiállt középre, kinyitotta a tokot, elővett belőle egy fuvolát, és mielőtt belefújna elmesélte, hogy rengeteget készült az estére, munkaidő előtt és után, titokban, a nyugdíjfolyósító pincéjében...

SZEPESI ZSUZSANNA

Névmások harca

Ők folyton ütköznek:

a csak Te és az Én
– az ego burkában
megbújva könnyedén –,
ekkor tűnik fel Ő,
hisz nem fontos a Mi,
s hihetik – megoldás.
Mi változik – semmi!
Mert az Ő is Én lesz,
vagy éppen a csak Te...
és jogos a kérdés,
egy csere megérte?

Már sérült a Ti!

Az igazság nem kinn,
benn lakozik talán,
nem tudva áttörni
az öncsalás falán:
– nem adni lényeged,
– nem áldozni érte,
– úgy lassan elveszel,
urad lesz a Te.
Kőfalakkal őrzí,
félti magát az Én.
Így keringnek tovább
Ők... a Mi peremén.

BENJIFOTO

MOLNÁR JÓZSEF

Amikor

Amikor elefánt voltam, mindig daloltam, s családommal együtt futottam a réten, télen a jégen, hogy ne vegyenek észre; aprónak hittem magunkat, hiába lett a nagy súly, és a három méteres méret, félttem: éjszaka farkasoktól, nappal az embertől, ki magas fáról ráült a hátamra, és hajtott mennydörgő hangján fel a hegyekbe, s le a tengerpartok homokjára.

Amikor tigris voltam, Blaket szerettem, egymást kerestük a néma versekben, emlékszem, meztelenre vetkőzve feküdtünk a fűarcú éjben, hogy izzott a hold azon az utolsó hétfőn, fehérén!

Amikor hangya voltam, az utakat kerestem, mégis eltévedtem, és hiába néztem fel a csillagokra, ők továbbra is hallgattak, tovább faggattam hát a fákat, miért élek, de csak a madarak tudtak volna felelni, nem értettük egymást.

Aztán ember lettem, megszülettem anyám hasában: eleinte nem tudtam beszélni, gügyögtem, nevettem, sírtam, felcseperedtem, s közben szorgalmasan öntöztem a csillagos rétet, melyre ma unokám is lépett.

Amikor üvöltés voltam, nem tudtam az okról, nem voltak szemeim, nem láttam a haragtól, csak napestétől napreggelig emeltem a hangom, begyűjtve az összes félelmet a hídról, melyre én is léptem, holnap én is ugrom, ne keress, kérlek!

Amikor aranyalma voltam, királyok közt lebegtem, minden kézben hét évig lehettem, s ha valaki átment a következő éjbe, nem követtem, nem tehettem, földre estem.

Amikor szél voltam, vitorlát kerestem, fehér gyolcs vásznat, mellyel a festő is játszhat, egy este Monet-ra lestem, hogy alakítja szemével a tájat, egy meztelen nő szeméből könny árad, s valahol egy szivárványhajón Tóth Árpád lila nyakkendői közül, mint téli álmat, felveszek egyet.

MNG MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
HUNGARIAN NATIONAL GALLERY

MODERN IDŐK MAGYAR MŰVÉSZET A MILLENNIUM ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

WWW.MNG.HU

FOTÁMOGATÓ:
GRÁNIT BANK

BEKÉNY PÁRÉNY, SZELŐSÓ, 1938.
© SZÉPMŰVÉSZETI MÚZEUM - MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

DEBRECZENY GYÖRGY

te vagy a jövőkép és a derű

kollázs

a káposztaszag hátországában
esszük a rántott szeletet kifulladásig
logikusan imbolygunk a létben
az őszi utak vakvágányain
a történelem hazafias kakasviadal
a zöldséges standján már fegyverkezik
a káposztaosztag

vigyázz magadra tulipán-vers
érzem én: valami megváltozott
a cipőfűző sírni látott
de kinek mondjam el
én nem vettem észre a cipőfűzőt
nem írtam semmit
mondtam a keresztútnál
a bűdös lábú angyalnak

reménytelenül nem írtam semmit
kinek mondjam el
a káposztaszag hátországában
hogy én nem sírtam semmit
zacskómból ellopták a könnyeimet
üres voltam mint egy kórterem
az utolsótutáni napsütésben

vigyázz magadra – mondtam magamnak
cipőfűződben
se rántott szeletedben el ne botolj
lelkem túlfelén a fekete madár
egész éjszaka az igazat mondta
nem csak az ósdit a vallósdit
legalább te érts meg limonádé
az őszi vakvágányok titkos útjain

hazafias káposzta kukorékol
logikusan vonaglunk a lét hátországában
kinek mondjam el rántott szeletem
cipőfűzőm ne bomolj
kinek mondjam el könnyeimet
könyveimet kinek mondjam el
ó bűdös lábú hónaljszagú angyal

vigyázz magadra rántott szelet
hisz te vagy a jövőkép és a derű

NYÍRFALVI KÁROLY

Tíz felütés

Valaki rágyújtott kint a kertben
lángba borult mind a téli fák lombja
vakítóan izzott a téli kert
hó alatt szunnyadt a múlt a jövő
s hó lepte a szétfoszlott csikkeket
a súlyos hamutálcában

Ha elvegyülnék
észrevesznek
ha feltünősködsz
átnéznek rajtad
Azt mondom:
utazz el
a cél legyen mondjuk:
Bízniland
közel Neverlandhez
Pókerarccal csodáld a híreket
a hírességeket
képekre gondolj
szavakra bízd
bénult ujjaid
Ott hagyd abba
hol folytatni kéne
bízd a többit másra
A szavak szavak
a képek képek
minden más
közelítés körülírás
ködösítés maszatolás

Eget döfködő fákra gondolok
sebzett fákra gondolok
lombjuk úzte fákra gondolok
csonkolt fákra gondolok
üvöltő fákra gondolok
Magamra nézek
rájuk gondolok
rájuk nézek
magamra gondolok
Jele sincs a télnek
késik a tavasz
Lombkoronás fákra gondolok

A dűnék között megtört
a nap fénye ájultan zuhant a
lankák közé a nyár
út szélén összegömbölyödve
örök álmát alussza a macska
alatta mélyvörös tócsa
esőre várok jó szóra
téveteg útkaparóra
nehéz felhők közelegnek
esők savanyú szagát
hordja a szél

A lakók elköltöztek
a szoba itt maradt
Holdfény vetül az
itt hagyott függönyre
elfeledett tárgyak mentén
beindul a kiürült képzelet

Zimankóval támad a haldokló tél
botladozva emeli fejét az öreg tölgy
lerázza magáról szutykát a rét
sárga erekben csordogál a hó

A magasban tanokat ácsol
neked az üres ég
alattad tátongó föld
siránkozó holmi üresség

Szemekkel is öleld át a fát
hagyd magára hadd nőjön tovább
télen tar lombbal
nyáron virágzó koronával
suttogjon neked legyen veled
ég felé törve magamagával

Zavard árnyékokod be
a házak közé
kicsiny bottal úzd tovább
kússzon a falakra
onnan vigyázza álmaid az
éjszaka dögeitől

Kinek éltetőbb az ölelés?
Az ölelőnek vagy az átöleltnek?
Kinek éltetőbb a fény?
Neked vagy az árnyékoknak?

CZEIZEL ENDRE

A szerző Pfaundler- és Kennedy-díjas orvos-genetikus, a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjének birtokosa. A Magyar Tehetség gondozó Társaság örökös elnöke.

Petőfi Sándor: „Engem a rendes élet / Időnek előtte megölne, tudom”

Az emberek többsége szerint Petőfi Sándor a legnagyobb magyar költő. Igazuk lehet, hiszen néhány verse mélyen beépült a magyar kultúrába, és a klasszikus költészetet a népköltészet nyelvezetével újította meg.

Egyik kortársa, Szemere Pál szerint *tünetményről* volt szó. A genetikus azonban nem elégedhet meg ilyen művészi magyarázattal, szeretne a tudomány jelenlegi módszereivel mélyebbre ásni. Az emberi tehetség a legnagyobb természeti kincs, ennek tudományos értékelésére vállalkozik a kreatológia. Ahhoz, hogy értsük ennek az új tudományágaknak az eredményeit, bizonyos alapfogalmakat tisztázni kell.

Az adottságok / képességek – tehetség / talentum

Az adottságok azt a potenciált jelentik, amit a fogamzáskor kialakuló Új Ember DNS-ének „egyedüli példányát” foglalja magában, és ez ugyanazon szülőpár gyermekeiben is igen eltérő lehet. Hiszen minden petesejt és ondósejt más kromoszómákkal és génekkel rendelkezik, és a véletlenül múlik, hogy éppen melyek találhatnak egymásra. Viszont, hogy az Új Ember genomjának lehetőség birodalmából mi valósul meg, az már a külső hatásoktól függ.

A tehetség eredeti fogalmában nincs vita: tehetséges az a gyerek, akiben a szülők szerencsés ivarsejt-találkozásának köszönhetően valamelyik adottságszférában: értelmességben-okosságban, muzikalitásban, matematikában, költészetben stb. az átlagosaknál jobb adottságokat vélnek felfedezni. Ezért őket ígéretnek tartják. Sajnos nyelvünk elsiváro-

sodása miatt jelenleg a tehetségüket valóra váltókat is általában tehetségnek nevezik. Hallom a rádióban, hogy Petőfi Sándor nagy tehetség volt, de ezt mondani a költő-géniusszá érett fiatalemberről, a *Szeptember végén* és más halhatatlan költemények szerzőjéről, szerintem sértés. Ő akkor már nem ígéret-reménység, hanem adottságait maximálisan kiaknázó, kivételes képességű talentum, sőt géniusz volt.

A tehetségét valóra váltó gyermeket felnőttkorában *talentumnak* kellene nevezni, ahogy tették ezt azok az őseink, akik még értették a szavak jelentését. A kiváló nyelvérzékű Karinthy Frigyes sem véletlenül adta annak a versének a „*Számadás a talentumról*” címet, melyben fiatalságára visszatekintve azt elemzi mit, és mit nem valósított meg kivételes tehetségéből.

Jómagam küzdök a talentum fogalom / megnevezés rehabilitációjáért, mert a zavaros beszéd/írás zavaros gondolkodást tükröz. A tehetség a nyersanyag, a talentum a belőle készült érték. A tehetség a kivételes, veleszületett adottságokat, a gének szerencsés kombinációját jelenti. A költő Zrínyi Miklósnak igaz volt: *Jó szerencse, semmi más!* Ezzel szemben az adottságból képességgé válás folyamata tudatosan befolyásolható, tehát a talentum már nem szerencse, hanem az emberi szabad akarat és a társadalmi lehetőségek függvénye.

Az egészen kivételes talentumokat a hétköznapi nyelvben zseninek szokás nevezni, én jobban szeretem a *Géniusz / géniusz* fogalmát. Egyrészt már olvastam zsebmetsző, pornográf, stb. zsenikről, másrészt az európai kultúrát meghatározó ógörögök a géniusz fogalmát vezették be, és ezt a magyar nyelvújítók, így például Kazinczy Ferenc is, kedvelték.

A 4 faktoros talentummodell

A szellemi teljesítményt négy képességfaktor határozza meg.

1. Az *általános értelmesség*, amit a hétköznapi nyelvben okosságának is nevezhetünk. 25 000 génpárunk közül az agysejtjeink működéséért mintegy 10 000 felelős. Az értelmi adottságokat meghatározó genetikai program hozzávetőleg 1000 génpárt foglal magában. Az okosságért felelős gondolkodást konvergensenek: befogadónak mondjuk, az így megszerzett ismeretek mélyen beépülnek tudatunkba és stabilak, nehezen változtathatók meg. A konvergens gondolkodás általában ún. konformista magatartással jár együtt, vagyis „okosan” alkalmazkodnak a társadalom által elvártakhoz, éppen ezért – általában képességeik mértékével arányosan – sikeres emberek.
2. A *speciális szellemi képesség*, közéjük tartozik a poéta képesség.
3. A *kreativitás*, témánk szempontjából ez a legfontosabb, és ennek felismerése az 1950-es évek pedagógiai forradalmának eredménye. Akkor különítették el a kivételes talentumon belül az okos, konvergens gondolkodású és konformista viselkedésű gyermekek mellett a kreatív divergens gondolkodású, non-konformista, sőt sokszor deviáns magatartásúakat. A kreatív „nehéz” gyermekekkel már az iskolában is sok baj van, de később, kreatitásuknak köszönhetően, képesek az

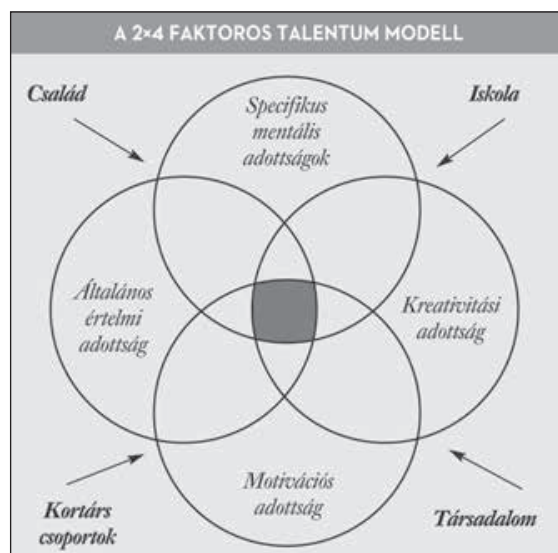
„új világ megteremtésére”, hogy idézzem Bolyai János szavait.

4. A *motiváció*, ami az iskolában a szorgalmat és akaraterőt, később a küldetés iránti elkötelezettséget és megszállottságot jelenti, vagyis azt az energiát, ami kell az adottságok képességgé válásához. Mindezt nagyon befolyásolja, hogy szeretjük-e azt, amit csinálunk, és ezt mérik újabban az emocionális quocienssel (EQ-val).

„A korlátatlan természet vadvirága”

Petőfi Sándor általános értelmességét nehéz utólag becsülni, iskolai teljesítménye erre nem alkalmas. Amíg rá nem talált költői küldetésére, hiányzott belőle a motiváció az adottságainak kibontakoztatására. Semmiképpen sem volt azonban konvergens gondolkodású és konformista magatartású. Nyilvánvalóan géniuszának egyik gyökere kivételes költői tehetsége, majd talentuma. Nem elég azonban szép verseket írni – és itt most Ady Endrét idézve –, „csak új idők új dalaival” lehet az Olimposzra feljutni. Költői géniuszának ezért másik gyökere a kreativitása. Ezt ő is tudta:

*Nem verték belém a tanítók
Bottal a költészetet,
Iskolai szabályoknak
Lelkem sosem engedett.
Támaszkodjék szabályokra,
Ki szabadban félve mén.
A korlátatlan természet,
Vadvirága vagyok én...
(A természet vadvirága, 1844. december)*

Amikor ráébredt kivételes költői talentumára, attól kezdve korábbi alulmotiváltsága elhíresült túlmotiváltságba csapott át. Már nemcsak poéta-géniusz, hanem forradalmár, próféta és világmegváltó is akart lenni.

Személyiségét a költői géniuszág legfontosabb jellegzetessége, a kreativitás is befolyásolta. Ő a magyar költészetben is forradalmi tettet hajtott végre, a korábbi klasszikus, Kazinczy-féle „fentebb stil” és Vörösmarty méltóságosan patetikus poétasága helyébe a népdalok nyelvét és a magyar ritmust honosította a szépirodalomban, és ezzel szer-

zett népszerűséget még az egyszerű emberek körében is.

A kreativitás, mint utaltam rá, eleve más-
képpen gondolkodást jelent, amelyhez szo-
katlan viselkedés társul. Ez jól tetten érhető
Petőfi Sándornál is; gyakorta ő sem felelt meg
a társadalom által elvárt „jóembség” fogal-
mának. Elég Kossuth Lajos véleményére utal-
ni: *bizony tény, hogy amilyen bámulatos Petőfi, a
költő, ugyan ő, mint ember, kiállhatatlanul gyarló
volt.* Valóban, szinte senkivel sem tudott hosz-
szabb ideig harmonikus kapcsolatot tartani.
Ebben talán mindenek feletti igazságszerete-
te és megalkuvásra képtelen egyénisége játsz-
hatta az elsőrendű szerepet. Petőfinak magá-
nak is sok keserőséget okozott szembenállása
a világgal, főleg összezőrdülései harcostársai-
val és költőbarátaival. Még jótevőjével, Vörös-
marty Mihállyal is konfliktusba keveredett,
mivel a nemzetgyűlésben 1848. augusztus
21-én a hadügyben a többséggel szavazott.
Ezért írta a költő:

*Nem én tépem le homlokodról,
Magad tépted le a babért.
(Vörösmartyhoz, 1848. augusztus 22.)*

Petőfi Sándor számára a legfontosabb a belső
béke: *Én magammal akarok békében élni, nem a vi-
lággal* – vallotta, de gyakorta ez sem sikerült
neki. Ezzel ő is tisztában volt, erre utalnak a fő-
címben idézett sorai.

Életének kritikusi bizonyos fokú teatrali-
tást is felróttak neki. Öltözködésén kívül ez
viselkedésében (időnkénti színészi harsány-
ságában), tettei előkészítésében és megszerve-
zésében (utalok 1848. március 15-ére) valóban
érezhető a külvilágnak való sajátos megfele-
lés igénye. Ennek háttérében azonban főleg az
önmaga által is felismert kivételes képességei-
nek és történelmi küldetésének megfelelő sze-
repvállalása állhatott.

„Könnyen ment a végletekbe...”

A géniuszok sajátos személyiségéhez és kreati-
vitasához gyakorta társul a szélsőséges kedély.
Így volt ez Petőfi Sándornál is. Az őt személye-
sen ismerő Gyulai Pál írta: *Volt ugyan néha idő,
midőn kitörő kedve és bizarr szeszélyei nem ismer-*

tek korlátokat, s végletekbe ragadták. Éppen ezek
miatt, mint Ferenczi Zoltán jellemezte: *Könnyen
ment a végletekbe, melyektől eléggé óvakodni nem
tudott. Ezt maga is tudta, hogy forró és forrongó
természetét fékezni nem bírja, s kitörései annál erő-
sebbek voltak, minél inkább akarta, s nem bírt velük.
Az ingerlékenység és túlságosan érzékenység nap-
jai voltak ezek, mikor csaknem összeférhetetlen volt.
Ilyenkor maga is elvonult, elzárkózott vagy eluta-
zott. Rendesen, szobájában meghúzódva, kemény
léptekkel járt alá és fel, és senkit sem fogadva ilyen-
kor alkotá legszebb verseit.* Mindezt Petőfi vers-
ben is megfogalmazta:

*Nem tudom, mi lelt ma engem?
Jókedvemben nincs határ;
Danolhatnék, fütyölhetnék,
Egyikhez sem értek bár...
(Mi lelt? 1844. szeptember)*

Így élte meg – orvosi néven – mániás idősza-
kait. Nála is, mint sok költő társánál azonban
a szélsőséges kedély mániás-depressziós meg-
nyilvánulása ismerhető fel. A mániás idősza-
kokat a depresszió követte.

Életrajzának ismeretében nála előbb a má-
niás fázis jelentkezett, ami általában 21 éves
kor előtt érzékelhető. Ennek jellegzetes tü-
netei Petőfi költészetében is tetten érhetőek,
ilyen a gyors alkotás: a vers könnyen szüle-
tik, hiszen a belső indulatok levezetését szol-
gálja. Például a *János vitézt* 1844 novemberé-
ben hat nap és éjjel írta. Költői életműve alig
több mint hét évet ölelt fel 1842 áprilisa és
1849 júliusa között, s ez alatt 773 költeményt
alkotott. Éppen ezért a kézírataiban ritka a
javítás, hiányoznak az alkotás gyötrelmének
jegyei. A mondanivalót az aktuális benyo-
mások, élethelyzetek és hangulatok határo-
zák meg. A stílusra a kíméletlen őszinteség, a
mérlegelés hiánya, a szókimondás, a közvet-
lenség és az emelkedett hangulat a jellemző.
Ez utóbbi eufórikus megnyilvánulása lehet
a túl optimista és magabiztos, sőt henge-
gő-nagyzó, bombasztikus túlzásokra hajló,
gátlástalan kitarulkozás, a könnyed, de nem
egyszer felületes humor.

Verstanilag jellemző a forma bizonyos fokú
elhanyagolása. A ritmust a hangulat szabja
meg, ami általában könnyed és pattogó. A rí-
meknek általában csak az utolsó tagja cseng
össze. Gyakorikak a szóismétlődések. A ver-

sek terjedelme függ a mániás feldobottság fokától. Minél intenzívebb a mánia, annál rövidebbek a költemények (*Szabadság, szerelem!*), míg a kedély csillapodása kedvez a hosszabb műveknek (*Az apostol*).

A mániás-depressziós személyiség életében a mániás fázist azután követi a depresszió. A Petőfi életét alaposan ismerők számára ezek is ismerősek, kortársai erre utaltak a *bús magyar* megnevezéssel. Sass István szerint is gyorsan esett egyik szélsőségből a másikba, mert *amennyire ellenálló és edzett volt... testi- leg, annyira a hatások és ellenhatások pillanatnyi befolyása alatt állt lelkileg*. A legjellemzőbb az állandósuló szomorúság, rosszkedvűség, levertség, kétségbeesés, reménytelenség, peszsimizmus, ami a tehetetlenség és haszontalanság érzése miatt a meg nem felelés, bűnösség és önvádolás gondolataival társul, és végül a halálvágyba torkolhat.

Petőfi Sándornál az átmeneti tünetek után következett az ún. világgyűlölő korszaka, amely 1845 elején vette kezdetét, és 1846 áprilisáig tartott. Az ekkor *Felhők* néven összefoglalt versciklusa életműve értékelőinek komoly gondot okozott, pedig állapota jól érzékelhető akkor írt verseiben:

*Ismerjete meg végre: ki vagyok?
Álarc alatt volt mostanáig képem.
De már meguntam én álarcomat,
És azt most ünnepélyesen letépem!*

*Olvastátok vidám dalaimat?
Azt gondoljátok, hogy lelkemből írom?
Oh, dalaimban a kedv, nevetés,
Csak olyan ez, mint virág a síron.*

*Kívül a síron nyílik a virág,
S belül a sírban féreg és halott van;
Így írtam én enyelgő dalokat,
Míg lelkem haldokolt a fájdalomban.*

*De többé nem leszek komédiás,
Ki víg pofákat vág a közönségnek,
És odabent a színpalak között
Arcán kinszenvedés könnyűi égnék! –...”
(Ismerjete meg! 1845. szeptember 10-24.)*

Petőfi Sándor érezte, hogy szélsőséges kedélyállapotának ez a depressziós fázisa időnként már közelített a betegséghez:

*Fejemben éj van, éjek éjjele,
S ez éj kísértetekkel van tele;
Agyamban egymást szülik a gondolatok,
S egymást tépik szét, mint a vadállatok...
Gyúlt képzeletem mint meteor
Fut át a világon és magával visz,
Laktársam a kétségbeesés,
Szomszédom a megőrülés.
(Fejemben éj van..., 1845. március 10. előtt)*

Éppen ezért még a halált is jobbnak tartotta, mint depressziója elszenvetését.

*Szeretném itthagyni a fényes világot,
Amelyen oly sok sötét foltot látok...
(Szeretném itthagyni...,
1846. március 10-e előtt)*

Az életkor előrehaladtával a szélsőséges kedélyállapot általában súlyosbodik, különösen amíg nem alkalmazták a korszerű gyógyszereket. Petőfi Sándor életében hatékony terápiára nem lett volna mód... Sokan feltették a kérdést, mi lett volna vele, ha életben marad. Tudom, szentségtörés leírni, de vágya: *Ott esem el én / A harc mezején* a világszabadságért, talán a legméltóbb alternatívának tűnik.

Mindezek ismeretében az emberben felmerül a kérdés, hogy vajon Petőfi géniuszsága áldás vagy átok volt? Nekünk persze áldás...

„Sors, hatalmad nevetem”

A veleszületett genetikai adottságokat befolyásoló, segítő vagy éppen elnyomó *külső hatásokat* is négy csoportba különítjük el, ezért szokás 2 x 4 faktoros tehetség / talentum modellről beszélni. A *család* szociális-anyagi, és általában az ezzel összefüggő kulturális feltételei jelentősen befolyásolják az adottságok kibontakozását. Petőfi Sándor édesapja, Petrovics István a színmagyar községnek számító Kartalon született 1791. augusztus 15-én, mivel apja ott bérelt mézsárszéket. Kartalon tanult meg beszélni, így megtartva családjuk szlovák anyanyelvét, magyarul is jól, tisztán, folyékonyan beszélt. Kiejtése a környék lakóinak palóc tájszólására emlékeztetett, ebből adódóan magát „Istvány”-nak mondta, sőt írta. Elemi iskolai oktatásban részesült, tehát tudott írni, olvasni is szeretett, üzleti számításait maga végezte. A nyelvtan

és a helyesírás nem volt erőssége, ami kitűnik egyetlen fent maradt leveléből, amit Petőfi Zoltán születése alkalmából írt fiának és menyének: *Isten tüly kivanunk mindenjokat Kedvess Gyermékejim kedves Julisskam bolydog Szülést És Fris Egissiget azon nehezen vart unokámnak...* Ne feledjük azonban, hogy abban a korban kezdett csak az írástudás általánossá válni az egyszerűbb emberek körében. Ahogyan a fia írta: *Nem is lehet csodálni! / Csak hús-vágáshoz ért...* (Egy estém otthon, 1844).

Petrovics István ugyanis apja mesterségét követte. A szokásos mesterlegényi vándorlása során, 1815 és 1817 között Maglódon dolgozott, ott ismerkedett meg a vele egyidős Hruz Máriával. A mesterlevél megszerzése után, 1818. november 1-én Petrovics István három évre a szabadszállási mészárszék albérlője lett. Amikor anyagilag biztosítva látta a jövőt, 1818. szeptember 15-én Aszódon feleségül vette Hruz Máriát.

Hruz Mária 1791. augusztus 26-án látta meg a napvilágot Necpálon. A kislány az evangélikus egyház necpáli iskolájába járt, írást és olvasást is tanult. A Petőfi Sándor életrajzaiban említett analfabetizmusa tehát nem lehet igaz, legfeljebb nem tudta hasznosítani az ott tanultakat. Szlovák anyanyelvüként magyarul csak fiatal felnőttkorában tanult meg, ezért, mint erre Arany János emlékezett: *...nem mindig ejtette tisztán a magyar szót, de folyvást beszélt.* Apja családjával 1813-ban költözött Pestre, ahol a nagylánynak is pénzkeresés után kellett néznie. Aszódon élt a nagybátyja: Hruz György, Rebeka nevű feleségével, akik odaveték magukhoz, amolyan cselédnek.

Később a maglódi evangélikus lelkészhez, Martiny Mihályhoz került szolgálónak. Hruz Mária gyakorta eljárt a mészárszékbe, ott találkozott az akkor Maglódon segédeskedő Petrovics Istvánnal. A férfi közeledését visszautasította, mivel Lányi Samu csizmadiasegédbe volt szerelmes. Amikor az evangélikus lelkészt Kiskőrösre helyezték, Mária Pestre szegődött el Weisz Károly szappanoshoz. A vidéki életől rendkívül különböző Pestet azonban nem bírta sokáig, ezért egy év után visszatért Aszódra, ahol a Podmaniczky családnál volt mosónő, illetve más polgárcsaládoknál cselédeskedett. Míg

Pesten dolgozott, Lányi Samu megnősült. Petrovics István gyakorta meglátogatta szüleit Aszódon, és az egyik alkalommal megkérte Mária kezét.

Az iskolák is fontosak a tehetség talentumá válásában. A költő nyolcéves volt, amikor a népiskola első három évének elvégzése után, családja visszaköltözött Szabadszállásra. A sárszentlőrinci evangélikus gimnáziumban folytatta tanulmányait. Tanárai leírása szerint a balkezesen is ügyes, jószívú és hirtelen haragú kisfiú jó tanulóknak bizonyult az itt töltött két év alatt. Különösen nagyon szép írását és rajzkészségét emelték ki, a matematikában azonban gyengének találták, énekhangja, hallása sem volt jó. Tízéves korában került a magyar nyelvű iskolák után, a német nyelv megtanulása érdekében a pesti evangélikus német gimnáziumba. Tanulmányi eredménye itt nagyon leromlott, elégséges osztályzatát szerény német tudása indokolhatta. A pesti fiaskó után Petrovics István *tovább iskoláztatni semmiképpen sem akarta*, fiát ezért a maga mesterségének folytatására kívánta fogni. A kis Sándor egyik keresztapja, Martiny Károly

rábeszélésére azonban apja még egy próbát tett, és 1835 szeptemberében beíratta az aszódi latin iskolába. Itt Petőfi Sándor három évet végzett, mégpedig kitűnően.

A nehezen fegyelmezhető természete ellenére istenadta tehetségét szívós önképzéssel állandóan fejlesztette. Nem véletlenül nevezték már Aszódon „Könyves” Sándornak, ugyanis szüntelenül olvasott, ahogy a katonasága alatt is. Bár édesanyja magyar tudása sok kívánni valót hagyott maga után, mégis Petőfi Sándor kitűnően elsajátította „anyanyelvét”. Az iskolában megtanult németül és latinul, később franciául és angolul is. Életét tudatosan kívánta irányítani, mint 19 évesen első nyomtatásban megjelent versében, *A borozóban* (1842. április) megfogalmazta: *Sors, hatalmad nevetem.*

A kortársak alatt a saját korosztályba tartozókat értjük, és a tehetség alakulása szempontjából ez is lényeges. Érdekes itt Vörösmarty és Arany János Petőfihez fűződő kapcsolatára utalni

Végül a *társadalmi hatásokra* kell kitérni. A költői pálya a 18-19. században nem számított a megbecsült-irigyelt hivatások közé. A reformkor szellemi pezsgése segíthetett az akkor élő költőknek talentumuk kibontakoztatásában. Ezzel szemben a társadalmi értetlenség, sőt ellenállás általában meghatározóbb negatív szerepet játszott életművükre. Ezért írta Berzsenyi Dániel: *„a tehetség fojtva erősödik, mint a puskaapor.”*

Míndezek alapján szabályszerűségnek tűnik, hogy Petőfi Sándorhoz hasonlóan a költő-géniuszok nem a szülők rábeszélésére, a pedagógusok serkentésére vagy a tizenéves kortársak hatására lettek költővé. A külső indítatás helyett a spontán belső készítés a meghatározó, hiszen a költő-géniuszokból nemegyszer úgy tört ki a poétaság, mint a vulkánból a láva.

Petőfi Sándor szlovák származása megkérdőjelezhetetlen, mégis ő nemcsak az egyik legnagyobb magyar költő, hanem az 1848. március 15-ei forradalom vezéralakja. Joggal írta Jókai Mór: *Ezt a napot Petőfi napjának nevezze a magyar nép: mert ezt a napot ő állítja meg az égen, hogy alatta végigküzdhesse a nemzet hosszúra nyúlt harcát szabadsága ellenségeivel.* Hiszen a *Nemzeti dal*, amit Petőfi Sándor a Pilvaxban, majd az orvosi egyetem udvarán szavalt el – a Marseilles-hez hasonlóan –, valóban talpra állította a

magyar márciusi ifjakat. (A Nemzeti Múzeum lépcsőjén elmondott emblemikus szavalata azonban csak Jókai legendája.)

Meg kellene érteni a döntéshozóknak, hogy nem a haza teszi naggyá állampolgárait, hanem a kivételes talentumok és géniuszok. Nem azon kellene újra vitatkozni, hogy „ki a magyar” vagy „mi a magyar”, hiszen Illyés Gyula megadta a választ erre a kérdésre: *magyar az, aki vállalja magyarságát.* Ennek igazságát a szlovák szülők gyermeke, Petőfi Sándor is bizonyítja.

A költő-géniuszság gejzír-modellje

A költő-géniuszság a semmiből jön, az egekbe tör, majd újra visszahullik, ha nem is a semmibe, de a társadalmi átlagba. Ezt nevezem gejzír-modellnek, mivel az általam vizsgált 16 magyar költő-géniusz szülei között költő nem fordult elő, a „kiválasztott” fiukban viszont az Olimposzig tört fel, majd gyermekeiben, ha voltak, visszasimult a szokványos emberi képességekbe. Minderre kitűnő példa Petőfi Sándor, de hogyan lehet ezt genetikailag értelmezni?

Az emberek akkor szoktak az öröklődésre gondolni, ha valamely jelleg vagy betegség a családon belül „harmad-, negyed- vagy hetedízigen”, tehát több generáción át öröklődik. A genetikai betegségek mintegy 80 százaléka azonban családi előzmény nélkül, ahogy mondani szokták: „derült égből villámcsapásként” jelentkezik. Ennek magyarázata a hibás gének lappangó, ún. recesszív öröklődése.

A lappangó öröklődés

Az emberek mintegy 25 000 génpárjukon belül átlagosan öt hibás és öt szokatlan gént hordoznak, amely lappang bennük. Tételezzük fel, hogy a költői adottságért is egy génpár felelős, nevezzük a szokásos-átlagos adottságokért felelőst *A*-nak, míg a kivételes adottságért felelős szokatlan gént *a*-nak. Az emberekben ennek a génpárnak három változata fordulhat elő:

1. A génpár *AA*, ilyen lehet az emberek döntő többsége átlagos-szokványos költői adottságokkal.

2. A génpár *Aa*, ők is átlagos költői adottságokkal jönnek a világra, mivel az *A*-gén elnyomja az *a*-gén hatását.
3. A génpár *aa*, ők a kivételes költői adottságok várományosai, mivel érvényesül az *a*-génnek hatása. Ez utóbbi akkor fordulhat elő, ha olyan férfi és nő vállalkozik gyermeknemzésre, akik mindketten *Aa* génpárúak.

A gyermeknemzéskor minden kromoszómából csak az egyik kromoszómát, ennek megfelelően az adott génpár két génje közül is csak az egyiket adhatjuk át az utódunknak, de hogy melyiket, az a véletlentől függ.

Alkalmazzuk most ezt az öröklődési módot a kivételes költő-talentumra. Ilyenkor a szülők mindig szokványosak, mivel *Aa* vagy *aA* génpárjuk van, tehát az *A*-gén elnyomja az *a*-gén hatását. A költő-géniuszok szüleiben ezért ez a talentum nem fordul elő. Az ilyen szülők gyermekeiben összetalálkozó két *a*-gén magyarázza meg viszont a költő-géniuszokat. Az *aa* génpárú, kivételes költői képességű személy azonban nagy valószínűséggel *AA* génösszetelű személlyel nemz gyermeket, ezért az ő gyermekei *Aa* génpárúak lesznek, és így bennük a költői tehetség újra lappang.

Minden 5000. szülőpár lehet olyan, akik a szokatlan *a*-gént ugyanazon a kromoszómahelyen hordozzák, ezért a kivételes költői tehetség megjelenése nagyon ritkán várható. Ráadásul botorság lenne a költő-géniuszságot egyetlen szokatlan génpár hatásával megmagyarázni, mivel ennek legalább két feltétele van: a kivételes költői adottság, és a nagyfokú kreativitás.

A költői kreativitás

A korábban vizsgált 16 magyar költő-géniusz családfa-elemzése felhívta a figyelmet a szülők gyakori kivételes kreativitására, saját foglalkozásuk területén. Ilyen volt Petőfi Sándor édesapja is. Az esküvő után a kiskunfélegyházi Szabadszálláson lévő saját kis házukba költöztek. 1821. november 1-én

Petrovics István a kiskőrösi mézárszék főbérője lett, ezért lakóhelyet is változtattak, ingóságai Kiskőrösre szállítására már hat szekérre volt szükségük. Az ambiciózus Petrovics István 1824. október közepétől már a kiskunfélegyházi két mézárszéket is bérbe vette, és oda is költöztek. Innen 1830-ban tértek vissza Szabadszállásra.

Kemény munkával, találékonysággal és erőszakos üzletpolitikával szinte a semmiből vagyonos polgárrá küzdötte fel magát 1818 és 1837 között. Folyton növelte, illetve változtatta bérletei helyét, a nagyobb jövedelem érdekében a mézárszéken túl egyéb, merész üzleti vállalkozásokba is fogott. Így egy időben Szabadszállás összes kocsmáját bérelte (fia ezért emlegette verseiben kocsmárosként), és újon-

nan vett birtokain gazdálkodott is. Mindezek kreativitását is bizonyítják.

Felesége a házimunka mellett az üzletben is dolgozott, ami az energikus, katonás, sőt nemegyszer durva férj mellett nem lehetett könnyű.

A felvidékről származó szlovák családok tehát általában jól megvetették a lábukat az Alföldön, és beilleszkedtek a magyar társadalomba.

Petrovics István 1838-ban azonban minden vagyonát elvesztette, amiben meggondolatlan hitelfelvételei és a dunai árvíz játszott szerepet, ami házukat és minden ingóságukat elvitte. Később fia apja életének ezt a „fel és le” ívelését is megverselte:

*Hej, régibb idői boldogak valának!
Háza, kertje, földje, pénze, mindene volt,
Alig tudta számát ökrének, lovának.
Pénzét a hitetlen emberek csalása,
Házát a Dunának hajjai vitték el;...
(A jó öreg kocsmáros,
1845. aug. 20 és szept. 8. között)*

A kivételes költő-talentum genetikai megalapozottságát tehát minimum két kromoszoma-hely géneire vezetjük vissza. Az egyik a kivételes költői adottságokért felelős génpár, a másik génpár pedig a kreativitási adottságért lenne felelős, és ez dominánsan öröklődik. A vizsgált költő-géniuszok családfa-analízise a költő-géniuszságnak ezt az ún. két kromoszoma-helyes modelljét valószínűsíti.

A genetikai eredetet támasztja alá a vizsgált poéta-géniuszok költői tehetségének korai jelentkezése is. Ismertek Petőfi Sándornak még iskolás kora előtti verses mondókái. Az ötéves kisfiú egy családi összefüggésen ezt mondta: *Ezek a papok! Mindenkinek asszonyt adnak. Maguknak egyet sem hagynak.* – Illyés Gyula szerint *e sorokban ütem lüktet, rím csendül. Ez tehát fejéből az első vers-villanás.* Más visszaemlékezők szerint már elemi iskolás korában saját „eszme zsenyéivel” – vagyis rigmusaival – ünnepelte szülei név- és születésnapját. Tizenegy éves korától rendszeresen írt verseket. Aszódon a harmadik év végén az ő búcsúversét ítélték a legjobbnak. Ez az első fennmaradt költeménye, amit 16 éves korában, az 1837/38-as tanév zárásakor *Búcsúzás* címen írt.

Mindezek alapján állítható, hogy a költői tehetség egyik fontos jellegzetessége a korai je-

lentkezés. Ez nem új keletű felismerés, már az ókorban azt vallották: a poétaságra születni kell.

A 19. században a tizenévesek tantervében a poétika külön tárgyként szerepelt, amely – a mesterségbeli tudás elemi szintjének megszerzése miatt – bizonyára hasznos lehetett a versírás megtanulásához. Mégis, mint Csokonai megállapította, ettől az emberek legfeljebb „versfaragók” lettek. A legtöbb poéta-géniusz a hivatalos tananyagtól függetlenül talált rá e kivételes tehetségére.

A korai költemények azonban még a későbbi költő-géniuszok életében sem tekinthetők remekműveknek, néhány szabályt erősítő kivételtől eltekintve. Ilyen Petőfi Sándor, akinek 15-17 éves korában írt versei már igazi talentumról tanúskodtak. Mégis, a nagy verseit, ő is huszoneves korában írta. Szerencsére, hiszen 26 éves korában meghalt! Így is a magyar és a világirodalom legnagyobb alakjai közé sorolható.

Még névváltoztatására térek ki. A régi magyar nyelvben a Pétert Petőnek mondták, s mivel Petrovics a szlovákban Péter fiát jelenti, ezért Petőfi a családnév hű magyar fordítása, amit a költő először 1842. november 8-án megjelenő, *Hazámban* című verse szerzőjeként használt. Később hivatalosan is magyarosította családnévét Petőfire, ebben jóval később követte öccse, sőt időskorában édesapja is.

Az 1980-as években megkíséreltük értékelni az emberi kultúrtörténet legnagyobb alakjait az 1700 és 1950 közötti 250 évben. Az így kiválasztott 483 géniusz közé három magyar került be: Liszt Ferenc és Bartók Béla, valamint Petőfi Sándor. Ő az egyetlen magyar költő, aki képes volt a nyelvi gátakat áttörve világirodalmi rangot elérni. Költői teljesítménye mellett ebben tragikus társadalmi sorsa és hősi halála is szerepet játszik. Nem szabad, hogy csak amolyan szoborként éljen a tudatunkban, 26 évének csodáit és tragédiáit is ismernünk kell!

Petőfi Sándor teljesítette mindazt, amit az általa legjobban szeretett embernek, édesanyjának, 20 évesen ígért:

*Anyám az álmok nem hazudnak;
Takarjon bár a szemfödél:
Dicső neve költő-fiadnak.
Anyám, soká, örökön él.*

(*Jövendölés*, 1843. március 5-e előtt)

■ Endre

Remélem, megbocsátja nekem, hogy nekrológot írok róla. (Azt hiszem, nem rajongott az ilyesmiért.) De az olvasónak tudnia kell, mit jelentett nekünk, lapkészítőknek, írókollégáknak a jelenléte, soha ki nem „dobolt”, mégis mindig érzékelhető barátsága, szimpátiája. Az ügy iránti odaadása. Példaadó ereje.

Czeizel Endre öt éve társunk az újnjugatos vállalásban. Már a Nyugat Ma 2. lapszámában publikált, a Nyugat Most-korszak is elképzelhetetlen lett nélküle. Hallottam háborogni, picit még káromkodni is, mikor a „gazdag” ember, vagy épp a semmirekellő ingatlanos huszárdúó, akik mecénásnak hazudták magukat, kis híján elszüllyesztették a folyóiratot. De arra is élénken emlékszem, mikor néhány perccel később, már közösen kerestük-kutattuk a megoldást. A Nyugat Plusz – immár üzletileg is (elfogadhatóan) sikeres – működéséhez bölcs tanácsaival, empátiájával, hitével, bizalmával nagyban hozzájárult.

Endre nem tartotta magát lapcsinálónak, szerkesztési kérdésekbe soha nem szólt bele. Ha olykor, mint szerző és szerkesztő, egy-egy anyag kapcsán meg is vívtunk egymással, a vég eredménnyel szembesülve, mindig jó érzésekkel zártuk a vitát. (Onnan tudtam csak, ha ideig-óráig neheztelt rám, hogy Attilának szólított, mert máskor Zolinak hívott.)

Az olvasóktól sokszor hallottam, hogy Czeizel Endre esszéiért rajonganak; tanulságosnak, ugyanakkor olvasmányosnak tartják azokat. Azt is tudom, hogy sokunkat, írókat, költőket, irodalmárokat inspirált egyéni megközelítéseivel, az irodalomelmélet zárt struktúráját feszegető meglátásaival.

Engem pedig, bevallom, lenyűgözött Endre lelki ereje, ahogyan a betegségét viselte, s az alázata, ahogyan a munkához, a felada-

tokhoz viszonyult végig. Volt, hogy a Nyugat Pluszba, a betegágyáról küldte el írását, megesett, hogy még ő szabadkozott, ha kéne vele, mert – mint mellékesen megjegyeztem – a kezelések sok időt vesznek igénybe.

A legkülönlegesebb pillanatok számomra mégsem „szakmaiak”. Volt szerencsém ellátogatni néhányszor Czeizel doktor rendelőjébe. Szigorúan csak rendelés után társalogtunk egy aprócska szobában, általában a lapról, még inkább elvekről, etikáról, kortárs irodalomról, olykor a politika és a gazdasági elit önzéséről, vakságáról. Ma már nem sokat számít, miről mit gondoltunk...

Elnézését kérem vállalt önzésemért, de az élményt számomra mindig az érzés és a távozás jelentette. Olyankor láthattam ugyanis a forgalmas rendelő betegvárójában az igazi hősöket.

A gyerekeket féltő szülőket. A gyermekáldásban reménykedő, azért ha kell, a poklok poklát is megjárni képes, halk szavú, egymás kezét simogató, egymás lelkét erősítő, leendő anyákat és apákat. Ők mind a Tanár Úr, Czeizel Endre orvos-genetikus kivételes szakér-

telmére bízták magukat. S nem csalatkoztak.

„Életemben a legmaradandóbbak a nemzetközileg elismert kutatási eredményeim, és az, hogy 35 ezer egészséges kisbaba világra jöttében segédkeztem orvosként” – nyilatkozta az egyik lapnak nem sokkal halála előtt tárgyilagosan, szinte számszerűsítve a csodát. A csodát, amit kollégáival, maga teremtett.

Újnjugatos szerepvállalása nyilván csak a fentiek után való. Azonban fontos megállapítani, hogy Czeizel Endre íróként, esszéistaként, irodalomtörténészként is teremtő erővel bírt: értéket hozott létre, miközben mindvégig értékeket mentett. S kiállt azok mellett, akik sokszor esendőbbek, mint a nagy többség: igen, a felelősségtudattal bíró, az újat alkotni vágyó művészekről van szó.

Szabó Zoltán Attila

SZILÁGYI JÓZSEF

Burleszk

Először nem értem, mi történik, amikor az egykori műemléki központban vizsgáló fi-amra várva a Múzeumkertbe térek. A múlt enyészik itt? A jelen, vagy a jövő? Lelkem e kertben megpihen.

A májusi fák öntelten ringatják dús lombjukat a Kálvin téri dudálás ütemére. Arany János tetetetlenül néz le Piroska bájos copfjára, Toldi Miklós, a szoborcsoport másik oldalán, családottan szorítja buzogányát, az árnyékban megbújó Himfy lantra száll ikertestvéréhez. Kazinczy, Berzsenyi, Garibaldi tekintete a távolba mered az elgördülő babakocsik felett. Virágillatban fürdik történelmünk, kövekből, lombokból szívárog a költészet és a múlt. Merengek. Sétálgatok. Csodálom a fákat és szobrokat, áhítattal állok, kőbe kódoltan vesz körül a kultúra – de ez ugyan kit érdekel? Napfénytől telítve leülök egy kerti padra, majd mégis egy szilfához lépdelen, ujjaik közé csipentem jellegzetesen részarány-talan levelét, tanulmányozom az ereket futását, a kétszeres fogazást: nyugtázom tudásomat, elvégre kiművelt emberfő vagyok...

Fenyegetett madarak nesztelen surranását érzem a cserjék alatt. Az idill, mint egy szűzlány, megrontásra vár.

Es egyszerre ott állnak, két marcona alak. Kivehetetlen alkarjukon a tetkó, nem látom, hogy pro vagy kontra szimbólumot körít a harcias logó. Terroristák vagy épp a terrorelhárítás specialistái? Maffiózók? Verőemberek? És már ütnek is, zúznak, szertelenül verik véresre minden porcikámat, egy perc csak az egész, és harsányan kacagva eltrappolnak... Játszottunk csak kicsit...

Félájultan hasalok a rücskös murván: „A vé-cékefével való fenyegetettség azért kínosabb, nemde?” – kúszik tudatomba egy régi film szlogenje. Mennyivel inkább szerettem volna burleszket írni én is... Mindig az volt az álmom, a bohózat. Ám a bikacsóktól minden bohóságom ronggyá foszlott.

Hát csak ennyi történt ma, kedves barátaim. A gondnok, aki szobája rácsán át figyelt, már hívta az ügyeletet, robog velem a mentőautó.

A kín kárörvendővé tett, előre nevetek az egészségőrök tanácsalanságán: vajon kinek a szemét ismerik majd fel az enyémben, amiből már egy fél is alig maradt? Kinek a vékonyát hártározzák meg ebből, ami most véres húscsapat? Azonosítják-e tibiámat, melynek szilánkjai szárcapocscsontom morzsáival keverednek? Csak tűnődöm, mintha a múzeumkert fái alatt pöfeszkednék, s élvezném az ironikus éneket.

Hörögve idézem fel, hogy nyitott vagyok, semmi sem idegen tőlem, ami emberi. E vidám fickók éppen csak erre jártak, megláttak, megörültek és örült edzést tartottak, s válságos állapotom pusztán az erőszakmunka tárgyán keletkezett sorja, mellékes megrázkódtatás.

Amikor az EKG-monitor vízszintes sípszóra vált, visszanyerem hűvös éneket. Ráébredek, hogy bokszsáknak lenni is közösségi szerep. Minden világos, csak tréningeztek ezek a szegény párák. Lelkem még utoljára felszárnyal, miközben Arany és Himfy irigyen figyeli játékunkat. Garibaldi sipkájára röppenünk – az ő munkássága sem békemenet, a történelemalkító gyalujából folyamatosan hullik a forgács. Toldit körültáncoljuk, szerterebben a tollpihefelhő, amikor ő a cifra madarak közé suhint.

tama
tailor made solutions

www.tamaso.hu
Kis példányszámú könyvek és
újságok gyártásának specialistája

VÖRÖS ISTVÁN

Egy láncon az óriással

Úgy csalták ki a faluból
őket, hogy itt majd valami
csodálatosat fognak látni.
Olyat, amelyet még soha.

Napfényes térség, minden
fát kivágtak, mindent felégettek.
Ronda inkább. Furcsa,
fakó bőrű emberek.

Aztán egy ütés. Hátról,
mintha maga a nap pattanna
a tarkójának. Zúgás, mint az
ég kékje. A szomszéd törzs
vérszomjas óriásával
egy láncre fűzve.

Még a tengert se látta
soha. És bűdöset se érzett
még, értette meg
ott, a hajófenéken.

SCHWALM ZOLTÁN

paranormális

nézz csak fel
migránsgyerekek hullnak az égből
félelmetesek
ha az emberből kikopott
a felebaráti szeretet
s ami maradt:
a paranoia meg a kongó magány

PÁSZTOR ATTILA

Káró hetes

Adriaen Brouwer festményéhez

Szél süvölt vad ordításban, ereket bős harag pattint,
nagyivók közt villongás van, falra hányt a szó s az abszint...
Korcsmákban időt ki szalajt? Summások nyújtják az estét,
zsvány tetőz asztal-zsvajt, kibic-trükkjét hogy kilesték.
Szájzugban csepp fogpiszkáló rejtjelet ad, ha magas a tét,
nyerhet ma mind, ki favágó: duplázni a semmicske bért!

Sorslapot húz gazdag, szegény. Halomban csillog a zseton.
Csend izzik –, szerencse s remény parazsát szívja a breton.
Légy zizzen posztókalapra, párától lázas a cvikker,
van, ki ujjpercét harapja, másnak passz vagy dáma: pikk kell.
Fedezet nélkül ad bankot, szivart gyújt az új pénzváltó,
hogy bújtasson lárvaarcot – esélye cinkelt, a káró.
Terítése póker... S bezzeg, kibukik a hamis kártya,
eggyé válik Vég s a Kezdet: balta áll szemöldökfába!
Zenésze a hátsó ablak, vonókat ment a józan ész,
s bődül, kit orvul „becsaptak”, vasökle a szívtől nehéz!

Füst oszlik, fel szemhéj szakad, csitulnak a vasütlegek.
Hold mögött a Kaszás halad, lassítván a túnt éjfelet.
...Hajnalt vár a deres szántás, rögre károgás telepszik,
kapufélt ölel a hányás, gőzében kilincs melepszik.
Gördül a nap – szürke restség –, tört tükrén jég, horpadt tócsa,
s tántorgó, öles részegség roskad lámpás otthonokra.

BÍRÓ JÓZSEF VIZUÁLIS KÖLTEMÉNYE

MORKUSZT TAMÁS

Antikvár

Fantáziák bóbiskolnak.
Fakuló sorok közt,
Csöndhomályban.
Lángra kapnak.
Elporladnak,
Mint papír csontvázak.
Csak az aszott bőrkötés marad.
Belőled is.

HEKL KRISZTINA

A világvevő tévé

Nyolc óra nulla perckor
 az ezredes az órájára nézett,
 és atyai érzéssel
 aláírta a halálbüntetést,
 háttér gyanánt
 a katonák megsemmisítettek minden élőt,
 a vasbeton cölöpök elferdültek,
 a járókelők sorra dőltek,
 a szivárgó vegyi anyag rákot okozott.
 Kilenc óra tíz perckor
 a nyomkereső kutyák újabb bombát találtak,
 a daganatot sebészi úton eltávolították,
 a gyilkost lesittelték,
 hazahozták a hamvakat,
 szívhez szóló muzsikáról gondoskodtak,
 égő gyertyák, templomi kórus,
 mindenhol arany és bíbor,
 a hazafiság hangjai.
 Kilenc óra negyven perckor
 egy gyengéd lángocska ingó szépsége
 megremegett és felkúszott,
 nyaldosta a körvonalakat,
 hogy fáklyaként fellobbanva,
 utat törjön a plazmában,
 és felfalja az emberi gondviselést.
 Kilenc óra negyvenötkor
 a világ behahanyatlott edeskes gőzébe,
 és én zsebre vágtam az öngyújtót.

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS gép

megint itt vagyok nézem a fényes lapot
 tisztán láthatom most születő szavaim
 milyen kárörvendően vigyorognak rám
 miért ne írhatnék laptopon jó verset
 szüette íróasztalon gyertya mellett
 kell fájdalommal szülni remekműveket

lehetséges e fényes szerkezet arra
 is képes hogy helytelenül egymás mellé
 nyomkodott betűimet észrevétlenül
 nyomban az örök sötétségbe taszítsa
 mért ne lehetne valamiféle titkos
 jól ápolt kapcsolata az égiekkel

lángszavú költő billentyűzz tehát tovább
 mindenhol szolgáló számítógépeden
 nyisd ki lelked ablakát bármikor ha kell
 buszon villamoson franciaágyadon
 ne tűnhessen benned el amit általad
 szeretne üzeni az ég és ez a gép

TÉPŐ DONÁT

Ketrec

Legjobban a vasárnapokat gyűlöled. Azok a legrosszabbak. A negyven fokos nyári szél már kora reggel megrakja az alapokat, és esélyt sem ad, hogy épp ésszel átvészeld. És ez még csak a fizikai része, amely persze mindig kontextusban áll a lelki folyamatokkal is.

Már délelőtt nem történik semmi. Még csak tíz óra van, de már nyüszítesz a hiánytól, meg a felismeréstől, hogy mennyire szétdarabolódott minden, amit eddig valahogy összetartottak a társadalmi normák és berögződések. Már nem ugyanaz az ember vagy, mint egy évvel ezelőtt, és tudod, hogy ez már végleges. Nem lehet visszacsinálni, és nem is akarod. Mégis nyüszítesz, mert az átmeneti folyamatok már csak ilyenek: a lélek tétovázva araszol, amikor a helyzet képlékeny.

A lelked zakatol, de közben odakint minden megy tovább: az emberek strandra járnak meg nyaralni, és isszák a reggeli kávéjukat a sarki cukrászdában, sőt fagyit esznek, ha kell. Mosolyognak. Megállás nélkül rohanganak, fűnek-fának telefonálnak, túlteng bennük az energia. Úgy tesznek, mintha nem számítana, mi zajlik belül. Mintaszerű képmutatásuk megrengeti maradék illúzióidat a jövőddel kapcsolatban, de ez már szót sem érdemel: idővel szépen lassan elfogyott belőled a készlet, hogy figyelj rájuk, a türelem, hogy olyan dolgokkal foglalkozz komolyan, amelyek nem a te előrehaladásodat segítik. Erre tanított a huszadik század, és még inkább erre tanít majd a huszonegyedik. Évekig csak adtál és adtál – cserébe pedig nem vártál sokat –, most pedig: elveszed, amiért, úgy érzed, megdolgoztál. Cseppnyi boldogságadagok. Aztán egyre több. Rákaptál, mint roksztárok a drogra. Csíkokban szívod fel a megkönnyebbülést, hogy valaki még értékelt.

Nyári délután a kertben: medencéből előbukkanó gyerekfejek, egységnyi bíbor dinynekockák a jégtálon, fakóra tikasztott cseresznyefalevelek száraz tánca a széllel. Az elvágyódás égeti a bőröd: nem itt kellene lenned, hanem vele, valami elfuserált strandon, vagy mindegy: valahol. A normális emberek

normális élete mentén már nem vágysz semmire, amire ők: bájoló vacsorameghívások, szívélyeskedő grillpartik, túrázás a hegyekben, sörözés a haverokkal.

Nincsenek haverok. Néhány alkalmi maradt még talán, de ezen a szinten már rég nem számítanak. Csak egy fokkal vannak azok felett, akik lemorzsolódtak, felszívódtak, elpárologtak. Nincsenek irántuk jelentős érzelmeid, csupán a díszlet részei. Egyre kevesebbet gyötrődsz amiatt, hogy mostanában így érzel, mert tudod, egyre kevesebb az idő: azt pedig magadnak akarod. Csak az egészséges embereknek van szüksége barátokra. Neked társad van, akit ugyanabból a gyűjtőből húztak ki. Ugyanaz az oldal, személyre szabott fájdalommal, igazságtalanságporciókkal és aránytalanság-kapszulákkal. A kozmikus erők dolgoznak: elvesznek és átraknak, figyelnek és átalakítanak, sötétségbe vagy mámorba taszítva titeket. Te és ő, meg a fajtátok: akik időnként azon elmélkednek, hogyan lehetne átlátzóvá válni, vagy megszabadulni mindenkitől, sőt még a tőlük való megszabadulás vágyától is. A világ egy pöcegödörben fetreng, mindenki abba kapaszkodik hát, akibe tud. Látszik a szemeken a gyötrődés, hiába feszül arcukon hártaréteggént a hétköznapi kispolgári nyájkodása.

Átlátsz rajtuk, és elég volt.

Családi nyaralások, víkendházak, fényezett autók, foci vébé. Főtt kukorica gőzébe érlelt konzumvágyak.

Egy dobozban vagy, ahová önmagadat üztet, miután már egyáltalán nem érdekel, mi van odakint. Nagyon szűk a tér, olykor szeretnél már megszűnni, de nem teheted.

Muszáj bemenni dolgozni. Muszáj pénzt keresni, a pénz eszköz, hogy talpon maradj köztük és felvehesd a harcot velük. Muszáj még élni egy kicsit: eljutottál a végpontokhoz, megtaláltad a válaszokat, most már csak élvezni kell a végjátékot. Vele, aki miután a tested minden zugába beférközött, csakhamar részeddé vált, és nem tudsz már nélküle létezni. Ő, egyfajta személyes „bug”-od, amely megváltoztott, és más emberré tett. A wikipédia szerint a

bug a számítógépes programhiba, amely miatt a szoftver (vagyis te) a tervezettől eltérően viselkedik, mégpedig a programozók által a forráskódban vétett hibák miatt. Ha kiszakítanak, belehalnál. Nem maradna a dobozban semmi.

Nyár, kora este, vasárnap, mindjárt vége.

Túlélte megint egy hetet, a szomszédok a görög tengerparton, az uncsitesó az aktuális megafesztiválon, még süt a nap, olvad a fagy, egyennapszemüveges pacsirták rajzanak a téren, és az esti tábortüzeknél szélhordta strandlabdák pukkannak. Az eredmény mindig ugyanaz, csak a díszlet változik, meg a szereplők az eszközökkel. Végtelenségig kicicomázott játékok, melyek a lelkünkre hatnak.

Ketrecharc, amelyben érzed, hogy végül úgy is az ösztön-éned hagyod felülkerekedni, a másik, a tiszta, a gyerekkorodtól mesterségesen felépített – na annak buknia kell. Tudod már az elején, de azért megpróbálsz életben tartani. Közben a tested egy eldeformálódott húsplazma. Sajog a hátad, zsibbad a kezed, a tested különböző pontjain furcsa érzések. A műtét környéki rész még mindig érzékeny, habár mostanában elég jól bírja. Viszont alatta mintha lenne egy kis íngyulladás. Estére általában az egész felsőrészed zsibbad. Nem tudsz egyik oldaladon sem aludni, minden póz másfajta zsibbadtsággal jár. Legutóbb a kézfejedben lévő erek voltak erőteljes dagadási fázisban. A mellkas túrhetően helyt áll, de néha azért szorít. A fejfájást hagyjuk is. Már nincs időd figyelni rá, csupán a keményebb frontok update-elik magukat. A szemed száraz a sok huzattól, amit a kocsiban kap lehúzott ablaknál. Az egész bal vállad inazata el van torzulva, és mostanra komoly áttétet képez a jobb oldalra is. A kisujjad belső ívén meg a tenyered szélén lévő inak teljesen tropára vannak. A tüdődre gondolni sem mersz. Különféle bőrhibák újulnak ki, amit arra fogsz, hogy a kor előrehaladtával ez normális, de persze ez is csak azt jelenti, hogy bomlasz belül. Mosta-

nában kicsit gyorsabban. Folyamatos tudatalatti stressz. Az egészséges kajáknak meg a sportnak köszönhetően még nem estél össze, ugyanakkor nyilvánvalóan közeledsz a végponthoz. Kelés hajnalban, munkahelyi fizikális és mentális állóképesség. Család. Ordítózó gyerekek. Edzés (újabb fizikai stressz). Kevés alvás. Bokasüllyedés.

Este a közösségi média felizzik, elkelnek a posztok, komálják a kommenteket. Ki, hol volt, mit evett? Tegnap este néhányan ott voltak a koncerten. Tegnap este még veled voltál, de aztán megint zuhanás vissza az alapokhoz. Az egész család azt a vámpíros filmet nézi, amit negyedszer adnak idén. Műérzelmek, művér. Eszedbe jutnak a kórházak meg a magánrendelők folyosói. A kitöltendő űrlapok, a jártékmárnálunk-kérdések. A kifinomult ízléssel rendezett toalették steril kézmosó adagolói, az alkohol és fertőtlenítőszag. A digitális mérőeszközök pittyegései, az MRI kattogása, a vetközzönle-felszólítások.

Minden viszonylagos. Csak a szempontok számítanak.

Legalább ő itt van neked, a finálé még egész jól elsülhet. Ha jól akarod érezni magad, akkor tedd azt. Azt mondják, az idő mindent elrendez.

Mostanában folyton erre gondolsz.

A hősöket amúgy is csak a haláluk után ünneplik.

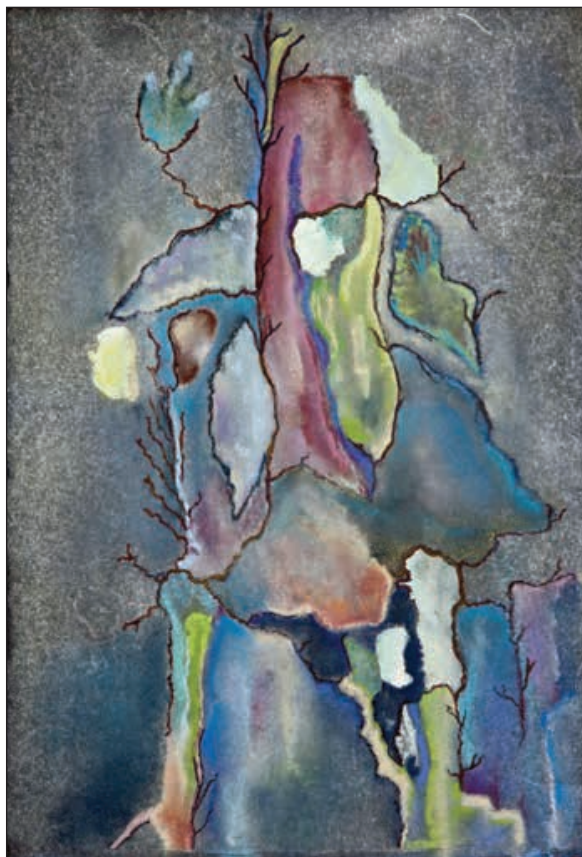

BAK RITA

Egerek kaparásznak

Egerek kaparásznak
a panelfalban.
Minden este.
Rágják a panelt
évek óta.
Egyre beljebb jutnak a ház falába.
Lassan elérik
az ágyam feletti
lyukat.
Egy Vermeer reprodukcióval
rajpszögelttem be
a lyukat,
mert félek az egértől.
Tudom, hogy ő is félne tőlem,
de valahogy emlékszem gyerekkoromból
a sötét árnyakra a szekrényben,
amik az esti krimi után jelentek meg,
amikor már lefeküdtem,
és nem az álommanó, nem,
nem ő.
Valahogy soha nem volt barátom
az álommanó,
mindig csak az árnyak leselkedtek
a hálószobában,
a szekrényekben,
a folyosón, és nem
tudtam, hogyan bújhatnék el előlük.
Ők bújtak el előlem,
és bármikor rám támadhatnak még ma is.
Húsz éve lapulnak a gardróbban.
A szekrény mögött a porcicák barátaim,
bár allergiát kaptam tőlük, de mégsem ők
a fekete árnyak,
hanem fel tudom söpörni őket,
és beleszórom a port
a nejlonzacskóba.
Emlékeim porai megülnek
a levegőben,
amikor kora délután besüt a nap,
és egy vércse megül a szomszéd
dombtetőn.

Valószínűtlen, hogy került oda.
Nem is járnak erre vércsék.
Tulajdonképpen jó lenne,
ha berepülne a lakásomba, és elkapná végre
az árnyakat.
De csak ül.
Mozdulatlanul. Jön az este.
Az egerek tovább rágnak
a panelben.
Évek óta.
Már közel vannak a lyukhoz.
Nagyon közel.
Sivításukat hallgatom éjjelente,
amikor nyitott szemmel
fekszem az ágyban hajnalig.

MISKE EMŐ: Erőterek

DEÉR GYÖRGY

Szép ősz

...menni kell: az Ősz elárult!
rongy levélvel permetez,
durva szél tör kis szobámba,
szén nélkül a csöppnyi kályha...
– gond se bánt, ha enni lesz!

volt egy könnyű nagykabátom
nem találok... – hol lehet?
– hopp! – egy zálogcédulámon
rajta áll – így, nincs hiányom ...
– gond se bánt, ha enni lesz!

száz forintom, hogy elittam,
nem zavar – így el se vesz!
cipőm alatt bőr a talpam.
– lejjebb csak az anyaföld van
– gond se bánt, ha enni lesz!

csendre intem száz lakómat:
–égér, bolha mind kezes,
nincs – kenyérre ... semmi – sómat
mért' ne szórnám ... – no, de: Holnap!...
– gond se bánt, ha enni lesz!

csak a TÉL ! – csak az ne jöjjön!
az kegyetlen: sírba tesz!
csak rám tekint – s már temetne,
rongy férgei elé vetne ...
– gond se bánt – ha enni lesz?!...

ILLÉS ZOLTÁN

Értelmis(t)ég

Teafiltert lógatott a két halott a tóparti stégről,
így gondolkodtak az egészségről.
Sóval hintették a hajnali dermedtség pátoszat
s meggymagot köpködtek a partra át.
Csíkos füzetbe írták üzenve a tegnapi
hogy „Ma sem kisördögök ringattak,
csak feküdtünk itt előttünk a semmi sem,
mi oszladozva filozofáló két tetem.”

CSONTOS MÁRTA

Arcrongálás

A látvány a tükör túoldalán
gyertyafényből olvadt színrezecske,
felfedezés bizonyíték híján,
sosem felejtett vasárnapok emlékképe,
virágtűzés saját töviskoronádba,
önnön ítéleted a magad felmentésére,
legjobbnek tartott fotód átmontírozása,
lemeztenítés a gondolatok fölbrántott
redőnye alatt, csak azért, hogy a fényhiányos
levegőben mindenki láthassa, milyen
egy hiteles magamutogatás.

FILIP TAMÁS

Lírai te

Azt mondd, apád sírjától jössz?
Te vagy az ismeretlen katona fia?
Tehát nincsenek papírjaid. Jó, hogy
hallottalak énekelni az előbb.
De mitől vagy ilyen falfehér?
Mert a Razzia Szállóban laksz,
ugye, és éjjel megint neked
kellett a pincébe hordanod a
legújabb gumibot-szállítmányt?

Pedig te a leveleiről ismered
meg a fát, szirmáról a majdani
gyümölcsöt. Lángoló kártyákkal
játszol, és mindig nyersz. Látod,
giccshimnusz zengek rólad, s te
vigyázban állva énekelsz velem,
de elkapsz, mikor összeroskadok,
mert eljött számomra a tiszta-
virágzás utolsó pillanata.

Olyan voltam, mint te, most.
Hasonlítasz, kölyök. Rád hagyok
mindent, ami a semmiből maradt.
Költözz a falak nélküli házba,
ott van a fák között a parton.
Adok egy képet magamról,
szögezd a levegőbe. Légy
te is tanú, mosolyogj azokra,
akik faggatni fognak.

ILLÉS ZOLTÁN

pár-huzam

S mi itt mind egyek vagyunk
Együtt a mában Ti és Magunk
Fehérek a lapon, mondatban betű
Párnában toll, putriban tetű
Bevásárlóközpontban műanyag zacskó
Kockás füzetben négyzetháló
Kék férfi borotva, eldobható
Önmagát ismétlő fénymásoló
Kicsit sem másmilyen, nem feltűnő
Vagy csak egy férfi, vagy csak egy nő
Én is meg Te is kis párhuzamban
Jól láthatóan láthatatlan.

Miske Emő: Tótágas

1036 Bp., Kiskorona u. 7. Telefon: 250 0288
obudaitarsaskor.hu jegymester.hu
2015. szeptember 26., szombat 18 óra
Obudai Társaskör kertje

Babits, Görögszó, Krúdy, Újnyugat
születi szépirodalmi borkóstoló sok zenével

Művészeti vezető:
Szabó Zoltán Attila
író, költő, a Nyugat Plusz főszerkesztője

Közreműködik:
Dúzsi Tamás, az év borásza
Zöld Csaba színművész
Dóka Attila – gitár
Téppő Donát – vers-hang performance

Rossz idő esetén a nagyteremben
Ezutes regisztráció: info@obudaitarsaskor.hu
vagy a 250-0288 telefonszámon

OBUDA
a kultúra városa

KRÚDY-NEGyed

PETŐCZ ANDRÁS

Százezer éve

Százezer éve nézem mindazt, amit meglátok
hirtelen, mondd, és arról beszélsz, hogyan
csináltad végig az első világháborút, aztán
hogyan léptél át egy új világba, egy kisebb
hazába, és jött utána minden, ami rossz, vagonok
jöttek, ezekről is mesélsz, meg arról, hogyan is
tudtad túlélni mindezt, a tábor, a megaláztatást,
a halálfélelmet, és elmondod, milyen volt, amikor
csontsoványan, szédelegve megpillantottad
az első felszabadító katonát, aki vizet adott neked,
és milyen volt újra élni, erről is beszélsz, milyen
volt újra levegőt venni, szabadon, százezer éve nézem
mindazt, ami körülvesz minket, meghalok néha,
aztán feltámadok újra, mondd,

*mindenki itt van,
aki régen is itt volt velünk, mindenki újra eljött,
válaszolom, és valahogy minden olyan, mintha
mindenre emlékeznék, és néha-néha álmodom
is azzal a múlttal, amire emlékezni vélek, talán
mindez együtt a haza, vagy a világ, nem is tudom,
nem is akarom tudni, túlzottan nagy szavak,
zavarban vagyok tőlük, nem tudok mit kezdeni
a nagy szavakkal, látod, hajnalodik, újra reggel,
egy éjszaka megint mögöttünk, öregebbek vagyunk
egy éjszakával, százezer év kering az ereimben,
bámulom mindazt, amit megláttam, hirtelen,
és megint öregebb vagyok, pedig nem, nem, nem
akarok megöregedni, mondom már százezer éve.*

KÉRINGER GÁBOR

Elvtelen
elvhűség

Lehet, hogy mégsem
egy csapatban játszunk.
Talán a játék
sem ugyanaz.
Tavaly halál,
idén élet,
cafkból apáca,
sántító igazságra
bólintó fejek,
deformált
információk,
elv-társaim
bábeli nyelvleckeje,
statisztika-kozmetológiai
szakkonferencia,
szarból
rakott krumpli.
Ha te ott állsz,
én most hol vagyok?

NYUGAT PLUSZ-ÉKSZERKOLLEKCIÓ

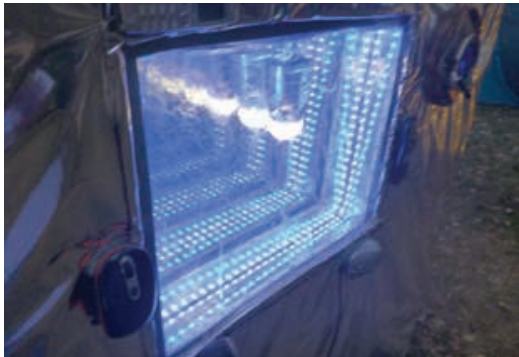
NOA ÉKSZER
2014
KÉT CICA
VINTAGE
www.noaeksz.hu

BOLDOGH DEZSŐ

Lakodalmas

Utcáidból mikiegér-park lett
életedet rejtett kamerázzák
ítél a nép szavazni megy
de istened a palánkon is átvág
emlékszel emberek is éltek itt
most keresztnevük zakóikra rakva
bomló agyukat pörgetik
egy gusztustalan mosoly-kirakatba
lenni magyarnak műsorvezetőnek
akinek villog a fogzománca
tudod jól hogy elég volt belőled
de feléd száll mocskos kis románca

Itt vannak ők is a pusztuló kevesek
emlékszel. – ne emlékezz most már
a végzet angyala egyre kecsesebb
unott szépség rádmutat kiostál
és nyomában szenny és pénz fakad
és bezárják a bolondházakat
és ömlesztik hogy ne élj ne is alhass
(– húzd rá lajos te lakodalmas.)

BODA ZSUZSANNA

Lebegés

(dalszöveg)

*Fürdővizemen az elomló habok
szertefoszlanak, mint nejlondarabok
a fagyos szélben.*

*Megérkezésed, a jöttöd
világottól úgy szakít el,
mint néma harag, kínzó jel.*

*Légüres térben lebegek,
a tudóm lassan megtelik veled.
Véráramból át a fejbe:
valami régi slágert énekelve.*

*Bent tartalak, átítat
ez a füstös áhítat,
izom feszül, elernyed,
tenyeremből vér ered.*

*Lelassul bennem az idő,
szívem a fekete lyukban
percenként egyet dobban.*

*Tarts üvegben, emlékek között
feszületen, az ágyad fölött
az legyél, ami eltörött.*

Bolemant László – Versfelhő

Változó idők, Újnyugat,
QR-jelenkor

**Zalán Tibor
Érzet**

(Nyugat Ma 2011. február-március)

**Filip Tamás
Legalább ezerszer**

(Nyugat Most 2012. július-augusztus)

**Hegyi Botos Attila
Ég Jége Tánc**

(Nyugat Plusz 2015. nyár)

DEBRECZENY GYÖRGY

anyám a virágénekek

kollázs a Nyugat Plusz 3. évf. 1. sz-ből

anyám a virágénekek vonatra raktak
valahova visznek
a hús és vér párnájára lehajtom fejem
pásztoróra ez vagy takarodó?
még nem tudom
nem mondta az éjszakai vendég

a nosztalgia mozdulatlanul várakozik
talán minden pofon reménytánc
termőre fordul a szédület
a tudattalanban záróra előtt
nem lehetett elköszönni a nagyúrtól
kősvatagban termőre fordult a kőnyomat

holnap majd Prága boldog egén
a gyerek a szomszédból
nem fogja felolvasni a tengert
az átok révbe ér
sosem tudnék egy másik ember
apja kalapja lenni

anyám a kalapok vonatra raktak keményen
még nem tudom hogy a hús és a vér
párnája pásztorórára visz
vagy takarodóra hajtja le fejét
az éjszakai vendég
nem mondtam még neki hogy nem tudom

termőre fordul a tudattalanban a várakozás
a szédület zárórája előtt
nem lehetett elköszönni a pofontól
mert a nagyúr a kősvatag
a másik ember apja kalapja révbe ér
sosem tudnám elénekelni
Prága boldog virágos egét

a pásztorórán a vonaton

SZELES JUDIT

Alma

az almaszedésekre emlékszel
amikor az iskolával kivonultatok
a téesz végeláthatatlan almáskertjeibe
és konténerekbe öntöttétek
a megérett almát

az almaszedésekre emlékszel
amikor kiskatonák jöttek
az ország minden tájáról
a téesz végeláthatatlan kertjeibe
hogy középiskolás lányokkal
fogócskázzanak a fák között

az almaszedésekre emlékszel
amikor szalmazsákokon aludtatok
vödörszámra ittátok a savanyú bort
a fák alatt cigiztetek
és nem féltetek az osztályfőnöktől
hogy elkap benneteket smárolás közben

az almaszedésekre emlékszel
de már arra nem, hogy mennyi volt
kilója az almának
pár forint bizonyára
mert akkor még egy gombóc fagyit
is csak három forintért adtak

az almaszedésekre emlékszel
amikor a téesz végeláthatatlan kertjében
almával dobálták meg a fiúk a lányokat
és a lányok viszont
látásra, mondta Jutka
és átúszott a folyón
a Szamoson

ERDÉLYI MELINDA

A „török Molière”

Molière, a modern komédia megteremtője, az egyik, ha nem a legkedveltebb drámaíró Törökországban, majd négyszáz éve írt darbjai ma is népszerűek. Sikere azonban nem a véletlen műve, tudatos választás eredménye.

Az európai színház (görög alapokra építkező, meghatározott helyen, meghatározott szövegre támaszkodó, színészek által létrehozott intézmény) Törökországban csak a 19. században jelent meg. Kezdetben elsősorban az Isztambulban élő olaszok és franciák körében volt közkedvelt, majd később az örmények kezdtek a színházzal foglalkozni, és nekik köszönhető, hogy végül megszületett a törökök európai színháza.

A Nyugat hegemóniája, amely a kulturális életben is megmutatkozott, a 15. századtól érezte hatását, de az Oszmán Birodalomban csak a 19. században jelentkezett. Ez a kulturális dominancia a Birodalomban a *tanzimátnak* nevezett reformkorral vette kezdetét.

A tanzimát elsődleges célja a birodalom modernizálása volt, amelyhez a Nyugatot vette példának. Ahogy a birodalom gyengülni kezdett, az oszmán értelmiség az egyetlen megoldást a sikeres nyugati modell átvételében látta. *Ziyal Osman Karal* történész így ír a birodalom Nyugat felé fordulásáról: *A 18. századtól fogva, akárhányszor győzött egy európai nemzet, az Oszmán Birodalomban feltűnt egy reformmozgalom. A 19. század első felében, Európa nyomásával és befolyásával, ahogy a Birodalom elkezdett összeomlani, úgy lett egyre szembeűnőbb a nyu-*

gatosodás felgyorsulása is. Ahogy Európa próbálta az oszmánokat Ázsiába (vissza)szorítani, úgy az oszmánok egyre inkább próbáltak nyugatosodni, hogy Európában maradhassanak.” (Karal, *Ziya Osman, Osmanlı Tarihi*, 7. Cilt, s. 317, TTK. Basimevi, 1956).

A tanzimáttal egy időben megjelent a színházművészetben a törököknél korábban ismeretlen adaptáció fogalma is. Az európai színház meghonosítása nem volt könnyű feladat. A közönség a színház egyik alapfeltétele, azonban a török nép nem volt hozzászokva az európai színházkultúrához, nem látogatta a színházakat, így az ér-

telmiség próbálta azt minél

befogadhatóbbá tenni a nézők számára. Ehhez

pedig az adaptációk

bizonyultak a leghatásosabb eszköznek.

Az 1869-1882 közötti időszakot a törökök a „Fordítások Korának” nevezik.

Bár voltak szerzők, akik saját darabokkal álltak elő, mégsem arattak nagy sikert a nép körében, így műveik sem ígérkeztek hosszú életűnek. Molière darabjait már a 19. század első felében elkezdték oszmán-török nyelvre átültetni, és rövid időn belül a leggyakrabban fordított és játszott íróvá vált.

A nyugatosodás mellett fontos szerepet játszott Molière sikerében, hogy a hagyományos török színi műfajok nagy hasonlóságot mutattak a francia szerző műveivel. Bár az európai jellegű színház csak a 19. században jelentkezett Törökországban, a közép-ázsiai nomád népek között jelen volt a rituális gyökerekkel rendelkező színjátszás, amely letelepedésük után a helyi kultúrákkal keveredve megőrződött kollektív identitásuk-

ban. A vándorló életmód azonban nem tette lehetővé számukra az európai értelemben vett színház létrejöttét, melynek egyik fontos alapeleme az épület. Ennek ellenére a török népeknek is megvoltak a maguk színi műfajai. Ezek legfontosabb közös jellemzője a nevetetés volt, elég csak a Karagözre, vagy az orta ojunura gondolni.

A Karagöz, amely nevét a főkarakter után kapta, egy keretre feszített batiszt mögött bábokkal fény előtt játszott színjáték. Az orta ojunu az előbbi színészek által előadott változata, rögtönzésre támaszkodó, zenét, táncot és utánzást is magába foglaló hagyományos török színjátszási forma. Ezeket a török műfajokat a szembetűnő hasonlóság miatt a commedia dell'arte-val is párhuzamba hozták, de sem azt nem lehet biztosan állítani, hogy egymásra hatással lettek volna, sem pedig azt, hogy egymástól teljesen függetlenül alakultak ki.

Az 1868 és 1906 között színpadra vitt Molière-darabokat két csoportra osztják. Eszerint volt egy török, a helyi hagyományokhoz alkalmazkodó Molière, és egy francia, a nép számára idegen Molière. Utóbbit az Isztambulba látogató, vagy tartósan ott működő francia társulatok állították színpadra, közönségüket elsősorban az elit és maga a szultán jelentette, akik értettek franciául, és az eredeti darabokat részesítették előnyben. Ellenben az „oszmán Molière” a helyieknek szólt. Fordítói a középosztályból kerültek ki, és a darabokat a helyiek ízléséhez igyekeztek igazítani. Próbálták úgy átírni a darabokat, hogy könnyebben befogadhatóak legyenek, ugyanis az átlagember meglehetősen elutasítóan fogadta az idegen kultúrákat (And,

M. Osmanlı Tiyatrosu, Dost Kitabevi, Ankara, 1999., p. 165.)

Ali Bej, Ahmet Vefik Pasa és Teodor Kaszap nevét kell kiemelni, akik az elsők között jelentkeztek francia adaptációkkal, főleg Molière darabjait fordították. Adaptációikban a karakterek oszmán neveket kaptak, helyi oszmán öltözetbe bújtak, és az isztambuli oszmán-török nyelven szólaltak meg. De nem csak külső megjelenésükben, belső értékeikben is az oszmán hagyományoknak megfelelően változtatták meg a karaktereket, így gondolkodásmódjukat, világnézetüket is „oszmánosították”. Az említett fordítók a Karagözben és orta ojunuban megszokott jellegzetes vonások kiemelésére fektették a hangsúlyt, úgy, mint a szójátékok, helyzet- és jellemkomikumok.

Az „oszmán Molière” olvasása után megkérdőjelezendő, hogy az adaptációk mennyire maradtak meg az eredeti daraboknál, és nem kellene-e inkább önálló műként tekinteni rájuk. A kérdést jobb nyitva hagyni, hiszen létezik-e egyáltalán maradéktalan értékű fordítás? A lényeg, legyen szó Molièreről, oszmán-török fordításairól, vagy magukról a török hagyományos színi műfajokról, a komédia lélekre gyakorolt hatása: „...a viccek csapdát állítanak nekünk. Logikátlanlanságot rejtenek el a logikába, és ezzel kijátszszák az értelem kontrollját, becsapják a felettes ént, és legalább egy pillanatra kiszabadítják a tudatalattiba visszafojtott érzelmi tartalmakat és ösztönenergiákat. A kontrollnak ez a pillanatnyi feloldása és az ösztönöknek ez a hirtelen felbuzgása a szabadság gyönyörteli érzésével jár együtt, és ezért: nevetünk.” (*Hankiss Elemér, Az emberi kaland, Helikon, 2014. p. 337*)

Nevetünk, mert nincs más választásunk.

JÓZSEF ATTILA SZÍNHÁZ

Gőrgy Gábor
Komámasszony, hol a stukker?
vígjáték

RÉKASI KÁROLY - UJRÉTI LÁSZLÓ - SZEREDNYEY BÉLA
FILA BALÁZS - NEMCSÁK KÁROLY

RENDEZŐ: HUSZTI PÉTER

BUDAPEST szinhaz.hu fidelio PORT.hu www.jozsefattilaszinhaz.hu

HORVÁTH GÁBOR MIKLÓS

Biztosan nem megyünk messzire?

Olvasom G. Komoróczy Emőke „Ezer arccal, ezer alakban” című, Petőcz András lírájáról írt könyvét, és mint váratlanul újra kitörő vulkán, robbannak elő belőlem emlékeim a hetvenes évek végéről, a nyolcvanas évek elejéről.

Ma már egyre kevesebben tudják (érdekel-e valakit egyáltalán?), hogy ezek az évek még azok a szellemnyomorító idők voltak, amikor az ötvenes évek végén született generáció ifjú titánjai, talán a lengyel események hatására, talán a személyzeti osztályokra ültetett barátságosabb hivatalnokok mosolyának bedőlve, reménykedni kezdtek a kultúrpolitika vaskezeének enyhülő szorításában, de csalódnuk kellett.

Ilyen időkben indult költői útjára Petőcz. Az irodalmi folyóiratok munkáját kizárólag pártállami megbízottak irányíthatták, akik kiütést kaptak az experimentális nemzedék vizuális költészetétől. Minden gyanús és szigorúan tiltandó volt számukra, amiben megsejtették az underground avantgárd művészet szabad levegőjét. Évekig csak a párizsi Magyar Műhely és az újvidéki Új Symposium kínált e művészek számára megjelenési lehetőséget. Pedig már az avantgárdba bújtatott gondolatokat az alternatív rock- és művészenekarok megállíthatatlanul, egyre szélesebb közönségéregeteghez juttatták el, és ismertették meg azokat az alkotókat, akik nem akartak a pórázon tartott művészeti életbe illeszkedni (A. E. Bizottság, URH, Kontroll Csoport, Európa Kidó, Vágtázó Halottkémek, Beatrice, stb.).

Petőcz már egyetemi évei előtt felkereste Párizsban vizuális műveivel Papp Tibort az avantgárd fellegvárában, a Magyar Műhelyben. Ahogy L. Simon Lászlónak húsz évvel ezelőtt adott interjújában fogalmazta: „az avantgárd

maga a másság, a különbözőség, az ösztönös és tudatos különbözőség a hagyománytól, és az új iránti érzékenységgel való azonosulás”.

Első verseskötetében Adyt idézi: „Mi biztosan messziről jövünk” és így folytatja: „És biztosan nem megyünk messzire”. Ady keserű próféciái lehet, hogy igazak, de Petőcz András kiegészítése, legalábbis, ha az életművére gondolunk, nem érvényes. Hatalmas utat járt be a kassági tipográfiai költészet ihletésére készült vizuális alkotásaitól a tyroclonista, repetitív, szemantikai és akusztikus kísérletein át egészen addig a felismerésig, hogy megteremtette a klasszikus hagyomány és a radikális avantgárd szintézise, lásd zárójelverseit.

G. Komoróczy hat oldalon keresztül sorolja a költővel kapcsolatos szakirodalmat. Egy újabb oldalon a vele készült fontosabb interjúkat. Fél oldalon a fontosabb kiállításainak jegyzékét. Az oldal másik felén az 1985-től 2010-ig kapott díjait, kitüntetéseit. Szintén fél-fél oldal az 1981-től 2014-ig tartott performanszainak a felsorolása és egyéb publikációi (rövidfilm,

hangjáték, hanglemezzel, hangosregény, CD). Ötzeneszerző komponált dallamot verseire, öt újságot szerkesztett, illetve szerkeszt ma is, negyvenhat (!) könyve jelent meg (vers, képvers, regény, kisregény, novella, tanulmány, esszé). A Magyar PEN Club alelnöke, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Szépirói Tagozatának elnöke, a Kodolányi Főiskola docense. *Tamkó Sirató Károlyról* és a *Dimenzionista Kiáltványról* írt PhD-disszertációjával doktori fokozatot szerzett.

Ha véletlenül elfeledkezett volna róla, a tudós-rajongó G. Komoróczy Emőkével együtt diszkréten emlékeztetjük rá, hogy folyamatosan megújított lírai életműve minden fakszni nélkül folytatható.

„Ezer arccal, ezer alakban”

Formák és távolatok Petőcz András költészetében

Szeretem a szád

VÁLTSON DIGITÁLISRA!

Olvassa a Nyugat Plusz magazin digitális változatát!

your digital media
Dimag
dimag.hu

interaktív
tartalmak

folyamatosan
bővülő kínálat

IPad, PC, OSX
Android, Win8

FIVE INTERNATIONAL KFT. // UGYFELSZOLGALAT@DIMAG.HU

*„Sötétzöld sátoros
Erdőben járok.
Kevély tölgyfák alatt
Szerény virágok.”*

Petőfi Sándor

MISKE EMŐ AJÁNDÉKA A NYUGAT PLUSZ OLVASÓINAK!

A mű címe: Erdő mélye

„Elsősorban mítoszokban, archetípusokban, toposzokban vándorlok a saját időmön keresztül. Mindegyik kép magában hordozza vagy a belső teret, vagy a múlttal valamiféle találkozást, ezért a táj nem táj, a kép pedig inkább idő” – rögzítette a művésznő a Pápai Református Kollégium Gimnáziuma és Művészeti Szakközépiskolája dísztermében nyílt kiállításán.